

Vroegtijdige hulp bij scheiding

Netwerkontwikkeling en
outreachinge acties

INHOUDSTAFEL

I.	‘Scheidingsmoeheid’... op zoek naar intersectorale antwoorden	4
II.	Signalen uit de praktijk	6
2.1.	Een projectaanpak op vier sporen	7
III.	Spoor 1: samenwerken binnen de Integrale Jeugdhulp	10
3.1.	Een gedeelde visie op hoogconflictueuze scheiding	11
3.2.	Acties naar de beroepsgroep onderwijs	12
3.3.	Acties naar de beroepsgroep hulpverlening	16
3.4.	Aandachtspunten en aanbevelingen bij spoor	17
IV.	Spoor 2: verkennen van de mogelijkheden van trajectbemiddeling	20
4.1.	Wat is trajectbemiddeling in familiezaken?	20
4.2.	Een nieuw proefproject	21
4.3.	Het onderzoek ‘Families in Transities - Transities in Families’ (FiTTiF).....	23
4.4.	Het werkproces ‘werkpakket trajectbemiddeling’	25
4.5.	Aandachtspunten en aanbevelingen.....	28
V.	Spoor 3: rechtsbijstand bij bemiddeling	30
5.1.	Stand van zaken in het project ‘vroeghulp’	31
5.2.	Aanbevelingen	31
VI.	Spoor 4: beleidssignalen over hoogconflictueuze scheiding	32
6.1.	Vlaams Forum voor Kindermishandeling over ‘vechtscheidingen’	32
6.2.	Bevindingen en aanbevelingen bij spoor vier	33
VII.	De reflectiegroep en de sectorale inspiratiedag	36
VIII.	Besluit	38
IX.	Bronvermelding	42
X.	Eindnoten	44
XI.	Bijlagen	46

COLOFON

Auteur: Lieve Van den Kerchove
Coverfoto: Caroline Van Poucke
Opmaak: secretariaat Steunpunt Algemeen Welzijnswerk

Volgnummer: BD/2015/1
Depot nummer: D/2015/11.734/1
ISBN 978 16 1627 157 2

© 2015 Steunpunt Algemeen Welzijnswerk
Gehele of gedeeltelijke overneming of reproductie van de inhoud van de uitgave,
zonder vermelding van de bron is verboden.
De foto's zijn auteursrechtelijk beschermd.

'SCHEIDINGSMOEHEID'... OP ZOEK NAAR INTERSECTORALE ANTWOORDEN

Uit recent wetenschappelijk onderzoek rond scheiding (IPOS en SIV¹) blijkt dat de meeste ouders en kinderen enige tijd na de scheiding hun evenwicht hervinden. Een beperkte groep (10 tot 15%) van de scheidende ouders, de zogenaamde 'maladaptieve groep', krijgt ook na geruime tijd de scheiding niet goed geregeld. Het lijden in deze groep is groot. Zowel ouders als kinderen gaan gebukt onder de aanslepende hevige conflicten; loyaliteiten komen zwaar onder druk te staan; kinderen riskeren in de schaduw van het gevecht tussen hun ouders te komen, waardoor hun ontwikkelingskansen worden gehypotheciseerd. De problemen hebben invloed op alle levensdomeinen.

vechtscheiding

Werken met ouders en kinderen die verwickeld zijn in een hoogconflictueuze scheiding wordt door het ruime werkveld als een ernstig knelpunt ervaren. Men voelt aan dat men er vaak niet komt met de gekende hulpverleningsvaardigheden en -methoden. De krachtige dynamieken van een vechtscheiding maken het voor alle actoren in het werkveld moeilijk om meerzijdig partijdig te blijven, om niet meegezogen te worden in het verhaal van één ouder, om de inzet van ouders voor hun kind te blijven zien en om het belang van het kind te kunnen inschatten. De praktijk leert ook dat de strijd tussen ouders soms uitbreidt naar de intermediairen (hulpverleners, leerkrachten, artsen,...), waardoor zij onbedoeld het gevecht aanwakkeren. Bij hulpverleners die vaak in hoogconflictueuze situaties werken, dreigt 'scheidingsmoeheid'... Deze problematiek is ernstig en daarom is het belangrijk om op zoek te gaan naar een meer gepaste hulpverleningsaanpak aan ouders en kinderen in een hoogconflictueuze scheidingssituatie, maar ook naar preventieve acties en sensibilisering van het beleid.

vroegtijdig

Zo ontstond dit project onder de titel: 'Vroegtijdige hulp bij scheiding via netwerkontwikkeling en outreachende acties vanuit de CAW-werking in Gent'. Het project is een samenwerking tussen CAW Oost-Vlaanderen (regio Gent-Eeklo) en het Steunpunt Algemeen Welzijnswerk. De 'uitvalsbasis' van het project was het CAW, maar de focus van dit project lag op de netwerking, waarvoor de Integrale Jeugdhulp een platform bood. Wij geloven sterk in de kracht van intersectorale samenwerking en overleg, waarbij elke sector vanuit haar eigenheid verantwoordelijkheid opneemt ten aanzien van het thema hoogconflictueuze scheidingen en het destructieve effect ervan op kinderen.

Het Steunpunt Algemeen Welzijnswerk ondersteunde deze praktijkontwikkeling door een gezamenlijke inzet van expertise met een CAW-regio in 2013 en 2014. Het opzet was om vanuit de praktijk in één regio een netwerk uit te bouwen als antwoord op de hoogconflictueuze scheidingssituaties, met de bedoeling om deze ervaringen overdraagbaar te maken naar andere regio's.

Het rapport van dit project geeft u een beeld van de acties en de resultaten. Hiermee maken we duidelijk hoe belangrijk de investering is in een proces

met alle partners in het netwerk. Tegelijk beschrijven we in het projectverloop het 'voorschrijdend inzicht' in de dynamiek van hoogconflictueuze scheidingsituaties.

We vertrokken van enkele vaststellingen in de praktijk en wetenschappelijk onderzoek:

- In het visiedossier 'Steun in het traject, eerstelijns hulp bij scheiding' ([bijlage](#)) stelde het Steunpunt Algemeen Welzijnswerk vast,
- dat de hulpverlening inzake scheiding te weinig gericht is maatschappelijk kwetsbare groepen;
- dat het hulpaanbod er veel vroeger moet zijn in het scheidingsproces;
- en dat er meer aandacht moet gaan naar de noden van de kinderen in het scheidingsproces.

onderzoek

De twee reeds geciteerde grootschalige onderzoeken gaven belangrijke inzichten mee:

- Scheiding is een proces, een transitie met cruciale veranderingen bij kinderen en ouders en in de gezinsrelaties. Zowel ouders als kinderen ervaren dit als een zeer stressvolle omwenteling in hun leven.
- Een grote meerderheid van ouders en kinderen hervindt tijdens het scheidingsproces een gemiddeld goede levenskwaliteit. De levenskwaliteit blijft stijgen gedurende het hele proces.
- 10 tot 15% van de ouders en kinderen beleeft de levenskwaliteit als ronduit slecht en dit evolueert niet in de twee jaar na de scheiding. Het IPOS-onderzoek spreekt hier van een zgn. 'maladaptieve groep'.
- De negatieve gevolgen voor kinderen zijn meestal niet te wijten aan de scheiding op zich, maar vooral (en op langere termijn) de aanslepende conflicten tussen de ouders, zeker als het kind in de conflicten betrokken wordt. Dit negatieve effect van aanslepende conflicten tussen de ouders kan getemperd worden wanneer beide ouders hun kinderen het gevoel kunnen geven dat ze 'ertoe doen voor beide ouders, 'mee te tellen' ('mattering'), gezien te worden in wat voor het kind belangrijk is, zonder mee te moeten beslissen.
- Na de scheiding is er een significant minder goede relatie tussen meisjes en hun vader.
- Het scheidingstraject dat mensen volgen heeft invloed op de levenskwaliteit van zowel ouders als kinderen: "een goed scheidingstraject is een goed geïnformeerd, zelf gekozen traject" (IPOS).
- Laagopgeleiden doen niet alleen minder beroep op bemiddeling in familiezaken, maar hebben ook significant minder kennis van bemiddeling (SIV). Laagopgeleiden hebben dus minder kansen om een onderbouwde keuze voor een eigen scheidingstraject te maken.

SIGNALEN UIT DE PRAKTIJK

Vanuit verontrustende signalen uit het werkveld organiseerde het Netwerk Jeugdhulp Deinze-Eeklo Gent (IJH), in samenwerking met het Welzijnsoverleg Regio Gent (WRG), een intersectoraal debat rond het thema vechtscheiding. Het debat beoogde 'een brede gedragenheid van het thema onder jeugdhulpverlening, welzijnswerk en justitie, en het aanreiken van 'richtingaanwijzers' aan het Netwerk Jeugdhulp voor de verder te ontplooiën acties rond de problematiek.' (Nieuwsbrief IJH regio Oost-Vlaanderen, december 2010).

Op dit debat waren alle sectoren van Integrale Jeugdhulp vertegenwoordigd, samen met politie, advocatuur, magistratuur, justitiehuis, bemiddeling in familiezaken, vereniging waar armen het woord nemen, kinderrechtencommissariaat, pleegzorg en onderwijs. Uit de uitwisseling bleek dat alle sectoren meer en meer geconfronteerd worden met de complexe problematiek van vechtscheidingssituaties, waarin het vaak erg moeilijk werken is en men het gevoel heeft niet meer in het belang van het kind (te kunnen) werken. Het debat leidde tot een inventarisatie van knelpunten en suggesties voor acties. Op basis hiervan richtte de netwerkstuurgroep een intersectorale 'werkgroep hoogconflictueuze scheiding' op.

Integrale Jeugdhulp

Op de studiedag 'Echtscheiding, van theorie naar praktijk' van de Scheidingschool² kwam tijdens de workshop 'Oog om oog maakt de hele wereld blind. Bemiddeling bij echtscheiding' het thema 'bemiddeling en maatschappelijk kwetsbare doelgroepen' aan bod. De CAW-onthaalmedewerkers van Dendermonde en Gent signaleerden er de volgende knelpunten:

- Bij aanmeldingsvragen rond scheiding dient zich meestal maar één partner aan op het onthaal. Vaak is het moeilijk om de niet aanwezige partner te betrekken bij het proces.
- Het is niet evident om aan sommige specifieke doelgroepen (laaggeschoolden, allochtonen, ...) bevattelijk uit te leggen wat bemiddeling in familiezaken juist inhoudt. Men heeft de ervaring dat de huidige manier van informatieverstrekking niet voldoet en men mist tools om het anders te doen.
- Niet elk CAW heeft bemiddelaars in familiezaken in dienst, waardoor men enkel kan verwijzen naar privé-bemiddelaars. De CAW ervaring leert dat dit voor veel mensen financieel niet haalbaar is. Rechtsbijstand bij bemiddeling wordt te weinig gebruikt.

De bemiddelaars in familiezaken gaven het signaal dat bemiddeling nog te weinig gekend is en dat men er niet genoeg in slaagt om de meest kwetsbare groepen te bereiken. Er is nog een sterk vooroordeel dat alleen een goede advocaat er voor kan zorgen dat je na de scheiding niet berooid achterblijft. Sommige bemiddelaars signaleren dat de methodiek van bemiddeling te weinig aansluit bij de eigenheid van sommige specifieke doelgroepen: taalgebruik, partners moeten samen op gesprek komen, gebruik van tolken is niet evident, ...

bezoekruimte

Ook uit de praktijk van de bezoekruimte in Gent kwamen er belangrijke signalen.

- De tussenkomst van een bezoekruimte komt vaak te laat in het scheidingsproces, wanneer de situatie volledig geëscaleerd is en mensen in een kramp zitten waar nog moeilijk beweging in te krijgen is.

- De ouders die in de bezoekruimte begeleid worden maakten zo goed als nooit een onderbouwde keuze voor hun scheidingstraject. Ze 'rollen en bollen' van de ene juridische procedure in de andere. Deze vaststelling sluit aan bij het IPOS-onderzoek, waar gewezen wordt op het belang van het maken van een onderbouwde keuze voor het scheidingstraject.
- De heftige en aanslepende conflicten werken erg destructief, zowel voor de kinderen als hun beide ouders. Ook dit werd in het onderzoek vastgesteld: niet de scheiding op zich maar aanslepende conflicten tussen de ouders vormen een risico voor kinderen.
- Bij contactbreuk tussen ouder en kind ervaart het kind niet dat het 'meetelt' voor de ouder waarmee het geen contact heeft. Die ouder heeft vaak ook niet de mogelijkheden om zijn/haar betrokkenheid te tonen. De negatieve invloed van aanslepende conflicten in scheidingssituaties kan getemperd worden als kinderen het gevoel hebben 'er toe te doen', 'mee te tellen' voor beide ouders.
- Veel scholen hebben te weinig juridische kennis over scheiding, waardoor ze onbedoeld meegezogen worden in het conflict. Men weigert bijvoorbeeld om de ouder bij wie het kind niet verblijft, te informeren (rapporten, oudercontact, activiteiten,...) omdat de verblijfsouder bij inschrijving stelt dat de andere ouder niet mag geïnformeerd worden. Vermoedelijk geldt deze vaststelling ook voor andere beroepsgroepen, zoals huisartsen.
- De sterke meezuigende kracht van hoogconflictueuze scheidingen zorgt er vaak voor dat hulpverleners partij kiezen in het conflict, waardoor het nog moeilijker wordt om beweging krijgen in de bevroren situatie.
- Hoogconflictueuze scheidingen geven bij de betrokken professionals vaak een gevoel van machteloosheid en vermoeidheid, een gevoel van het ook allemaal niet meer te weten en al zeker geen zicht meer te hebben op het belang van het kind.

2.1. Een projectaanpak op vier sporen

Met het project wilden we handvatten bieden aan praktijkwerkers in het omgaan met scheiding, met het oog op preventie van hoogconflictueuze scheidingssituaties die de levenskwaliteit van ouders en kinderen op langere termijn ernstig hypothekeren.

handvatten

- Hoe kan vroeger in het scheidingsproces geïntervenieerd worden zodat meer preventief gewerkt wordt naar de potentieel maladaptieve groep?
- Hoe kan de expertise van professionals – zoel zij die specifiek werken met mensen in scheiding of meer generalistisch, bv. OCMW-medewerker – versterkt worden. Hoe kunnen ze gepast ondersteund worden in het werken met hoogconflictueuze scheidingssituaties?
- Hoe kan hierin intersectoraal en verbindend gewerkt worden? Hoe kan iedere sector op zijn verantwoordelijkheid aangesproken worden?
- Hoe kunnen de kwetsbare groepen op een gepaste manier beter geïnformeerd worden over de verschillende scheidingstrajecten, zodat zij goed geïnformeerd een beslissing kunnen nemen?
- Is de mogelijkheid van rechtsbijstand bij bemiddeling voldoende gekend in de regio en wordt het ook gebruikt?
- Hoe kan beleid meer gesensibiliseerd worden om adequater te kunnen inspelen op scheidingsproblematieken? Niet enkel welzijn, maar ook onderwijs, gezondheid en geestelijke gezondheid,...

vier sporen

We werkten op vier sporen:

1. Samenwerking binnen de Integrale Jeugdhulp: de uitbouw van de werkgroep hoogconflictueuze scheiding (verder in de tekst werkgroep HCS) in de regio Deinze-Eeklo-Gent.
2. Verkennen van de mogelijkheden van trajectbemiddeling in deze regio.
3. Onderzoeken van de kennis en de toepassing van rechtsbijstand bij bemiddeling bij bemiddelaars in de regio.
4. Beleidssignalering rond het thema hoogconflictueuze scheiding.

SPOOR 1

SAMENWERKEN BINNEN DE INTEGRALE JEUGDHULP

De werkgroep kwam tot stand naar aanleiding van het reeds vermelde debat over vechtscheiding georganiseerd door netwerk Jeugdhulp Deinze-Gent-Eeklo (zie hoger). De centrale doelstelling van de werkgroep was de welzijnsbevordering van het kind in scheidingsituaties, vooral in risicosituaties.

Hoe? Door actoren samen te brengen, te integreren en de splitsing en versplintering in de hulpverlening, dienstverlening en onderwijs tegen te gaan.

De doelgroep waren jeugdhulpverleners, hulp- en dienstverleners in voor vechtscheiding relevante belendende sectoren:

- Sectoren van IJH: CLB, Vertrouwenscentrum Kindermishandeling, Dienst Geestelijke Gezondheidszorg (kinderen en jongeren), Centrum voor Algemeen Welzijnswerk (bezoekruimte), Bijzondere Jeugdzorg (Columbusproject), Kind en Gezin (CKG).
- Andere actoren met relevante expertise: justitie assistent burgerrechtelijke opdrachten, bemiddelaar in familiezaken, docent hogeschool (maatschappelijk werk), centrum voor psychotherapie en vorming, juriste Kinderrechtswinkel, Welzijnsoverleg regio Gent.
- De werkgroep wordt voorgezeten door de teambegeleidster bezoekruimte Half-Rond, deelwerking van CAW Visserij Gent (nu CAW Oost-Vlaanderen). De coördinator van Welzijnsoverleg regio Gent, vertegenwoordigt de netwerkstuurgroep IJH in de werkgroep.
- De regio was het netwerkgebied Deinze-Eeklo-Gent.

De werkgroep had als opdracht:

- Uitwerken van een pakket voor deskundigheidsondersteuning en -bevordering omtrent vechtscheiding, met twee luiken.
 1. Procesmatige handvatten, methodieken in het omgaan met krachtige splitting-dynamieken bij vechtscheiding, om onder meer te vermijden dat intermediairen meegezogen worden in de split (ook t.a.v. elkaar).
 2. Geïntegreerde, heldere informatie over het aanbod (hulpverlening, bemiddeling, justitiële sporen) inzake vechtscheiding aan intermediairen, bv. onder de vorm van een mini-sociale kaart.
- Realiseren van intersectorale intervisie en samenwerking

In een eerste fase van de werking werd bewust gekozen voor traagheid omdat het proces van 'samenbrengen' en 'verbinding creëren' in de intersectorale en multidisciplinaire werkgroep even belangrijk was als het inhoudelijk werk. Er werd gezocht naar wat gedeeld werd en waarin er verschillen zijn door de specifieke eigen positie in het werkveld.

werkgroep

3.1. Een gedeelde visie op hoogconflictueuze scheiding

De werkgroep deelde het standpunt dat conflicten tussen ouders in een scheidingsproces normaal zijn. Ingrijpende transities raken mensen diep, zowel volwassenen als kinderen. De meeste ouders en kinderen hervinden na verloop van tijd hun evenwicht, met of zonder professionele hulp. Het is dus van belang om niet elke scheiding te problematiseren.

onderzoek

Soms zijn er langdurige conflicten tussen ouders, die tussen hen beiden hevig kunnen oplaaien, maar waar zij er blijvend in slagen om de kinderen buiten hun gevecht te houden en hun ouderrol te blijven opnemen. Zij kunnen zelf het onderscheid maken tussen het ex-partner zijn en het ouder zijn.

Wanneer ouders er niet meer in slagen om een onderscheid te maken tussen hun ex-partnerrol en ouderrol, en hun kinderen deel worden van de strijd, spreken we van een 'hoogconflictueuze scheiding' tot een 'vechtscheiding'. Het vermogen om te 'ouderen' is ondergesneeuwd door de kwetsuren die ze oplopen als ex-partner. Het kind wordt, ondanks de goede bedoelingen van beide ouders, niet meer gezien in wat het nodig heeft en wordt soms actief ingezet in het gevecht. Dit is een groot risico voor de ontwikkeling van het kind

Een hoogconflictueuze scheiding of een 'vechtscheiding' heeft de volgende kenmerken:

kenmerken

- Aanslepende, hevige conflicten tussen de ouders, waarbij de ex-partner rol en de ouderrol sterk verstrengeld zijn.
- Vaak langdurige en uitputtende juridische procedures.
- Een bevroren relationele context waarin dikwijls zeer moeilijk beweging te krijgen is.
- Het gedrag van de ouder bestaat uit een reactie op gedrag van de andere ouder en men verliest de autonomie.
- Het eigen aandeel in de strijd wordt moeilijk gezien, alle verantwoordelijkheid wordt bij de ander gelegd. 'Als hij maar zou veranderen, dan...'
- De strijd vormt vaak het centrum van het leven van ouders.
- Ouders ondermijnen de positie van de andere ouder ten aanzien van het kind.
- De omgeving van ouders en kinderen (familie, vrienden, school, ...) zijn dikwijls deel van het conflict geworden.
- De omgangsregeling tussen ouder en kind is verbroken of dreigt verbroken te worden.
- Ouder-kind-relaties worden onbetrouwbaar.
- Kinderen worden rechtstreeks of onrechtstreeks betrokken bij het ouderlijk conflict.
- Kinderen kunnen zo in de schaduw van het gevecht tussen hun ouders komen te staan dat ze geen licht en lucht meer hebben om hun ontwikkelingstaken te volbrengen.
- Kinderen hebben geen ruimte om loyaal te zijn aan beide ouders, waar door ze het gevoel hebben te moeten kiezen tussen hun ouders.
- Kinderen worden ingezet als boodschapper tussen de ouders.
- Kinderen weten soms niet meer wat ze zelf willen of voelen.
- Kinderen durven soms niet meer te spreken.

Uiteraard zijn er gradaties: in sommige situaties kunnen we spreken van psychische en emotionele verwaarlozing of mishandeling. Dan spreken we van een vechtscheiding. Er werd beslist de term 'hoogconflictueuze' scheiding te gebruiken in plaats van 'vechtscheiding' omdat die naar het aanvoelen van de werkgroep meer genuanceerd is en alle gradaties omvat.

Alle leden van de werkgroep bespraken de knelpunten die aangebracht werden in het debat vechtscheiding met hun team. Van daaruit werden deze verfijnd en werden ook de gevolgen, de mogelijke acties en de reeds bestaande initiatieven opgelijst. Op die manier kreeg de werkgroep zicht op de hiaten en de prioriteiten.

Op basis van deze inventarisatie kwam de werkgroep tot verschillende beroepsgroepen die dienen aangesproken te worden:

acties

- beroepsgroep onderwijs: leerkrachten, groene leerkrachten, zorgleerkrachten, directies, CLB, kinderopvang;
- beroepsgroep hulpverlening: specialistische en generalistische hulpverleners;
- beroepsgroep advocatuur en magistratuur;
- beroepsgroep artsen: huisartsen, kinderartsen, spoedartsen.
- De opleiding voor deze verschillende beroepsgroepen.

3.2. Acties naar de beroepsgroep onderwijs

De projectgroep koos ervoor om in eerste instantie zich te richten op de beroepsgroep onderwijs, vanuit volgende motivering:

- In het onderwijs en de kinderopvang ziet men alle kinderen, in tegenstelling tot de hulpverlening, waar kinderen pas terechtkomen als ze probleemgedrag vertonen. Via de school kan men dus heel vroeg in het scheidingsproces ingrijpen.
- De houding van de school in (dreigende) hoogconflictueuze scheidingsituaties is erg belangrijk: de school kan een hulpbron zijn voor het kind, maar kan ook goedbedoeld conflictverhogend optreden. Meerzijdige partijdigheid is binnen de schoolcontext ook niet altijd gemakkelijk: wanneer de conflicten tussen ouders na scheiding hoog oplopen hoort men meestal enkel het verhaal van de ouder waarbij het kind het hoofdverblijf heeft, waardoor het risico om meegezogen te worden in dat verhaal groot is.
- Het onderwijs is vaak nog niet afgestemd op de complexe context van familiale transitie.
- Ouders met het recht op persoonlijk contact voelen zich niet altijd gezien als ouder door de school. Ze krijgen geen rapporten van hun kind, worden niet uitgenodigd op het oudercontact, zijn niet geïnformeerd over activiteiten. Soms weten ouders niet waar hun kind op school zit.
- Uit contacten van hulpverleners, Kinderrechtswinkel en justitieassistenten met scholen blijkt dat men niet altijd de nodige juridische kennis heeft over rechten en plichten van de school naar gescheiden ouders.

Vanuit deze bevindingen wilde het project een actie naar het onderwijs ontwikkelen die de school handvatten biedt om moeilijke scheidingsituaties in de schoolcontext beter te hanteren. De zorg voor het kind en de wettelijke bepalingen stonden hierin centraal. De werkgroep koos voor de volgende werkwijze

- 'Teach the teacher': gezien het groot aantal intermediairen in de schoolcontext (directie, leerkrachten, zorgleerkrachten, naschoolse opvang, ...) werd besloten om de actie op het CLB te richten.
- 'Kleine acties' op touw zetten, aansluitend bij de eigenheid en de specifieke opdracht van de school en de reeds bestaande dynamieken. Het heeft weinig zin om van buiten uit allerlei acties op te dringen die door de scholen en CLB's worden ervaren als te intrusief.
- Preventief werken, dus zo vroeg mogelijk in het scheidingsproces en niet als de situatie zorgwekkend wordt.

We vertrokken vanuit de zorgdriehoek die men gebruikt in het onderwijs:

zorgdriehoek

Het inschrijvingsbeleid van scholen

Het is van belang dat het wettelijk kader en de visie van de school op kinderen van niet-samenlevende ouders, in de schoolcontext en van bij het eerste contact met de ouders heel duidelijk is. Dit biedt de school en ook de ouders een houvast, waar altijd weer kan naar terug gegrepen worden indien nodig. Het inschrijvingsformulier dat de school gebruikt is hiervoor een belangrijk instrument.

eerste contact

Om een zicht te krijgen op de bestaande situatie werden de inschrijvingsformulieren van de scholen die een samenwerkingsverband hebben met het Vrij CLB van Deinze opgevraagd.

Opvallend is de grote diversiteit in de informatie die de school vraagt bij de ouders. Weinig scholen voorzien ruimte voor niet-samenlevende ouders: te weinig plaats voor de gegevens van beide ouders, de verblijfsregeling wordt niet opgevraagd, ... De school mist daardoor een kans om haar houding ten aanzien van kinderen van gescheiden ouders van bij de start heel helder te maken.

De inschrijvingsbundel

Met de bestaande inschrijvingsformulieren als uitgangspunt werkte de werkgroep aan een 'inschrijvingsbundel' voor de school. ([De meest recente versie van de inschrijvingsbundel is terug te vinden in bijlage 4](#))

bundel CLB

De bundel bestaat uit:

- een inleiding waarin de actie toegelicht wordt;
- een korte visietekst;
- een inschrijvingsformulier voor de ouder die het kind komt inschrijven;
- een inlichtingenformulier voor de ouder die niet bij de inschrijving aanwezig was;
- een standaardbrief voor de ouder die niet bij de inschrijving aanwezig is;
- een handleiding bij het inschrijvingsformulier voor de school, zodat men kan motiveren waarom men specifieke informatie opvraagt;
- een toelichting bij het inschrijvingsformulier voor ouders.

De werkgroep schreef een eerste versie van de bundel, met focus op juridisch correcte informatie die ook te begrijpen is voor niet-juristen en een inschrijvingsformulier dat kan ingevoegd worden in het bestaande formulier van de school.

Daarna volgde een informatiesessie voor alle CLB's uit de regio. Naast het informeren, beoogde de werkgroep dat elk CLB de bundel in een aantal scholen zou testen. Op deze vergadering waren echter enkel medewerkers van het CLB van het vrij onderwijs aanwezig. Zij verklaarden zich bereid om mee te werken aan de testfase van de bundel, maar merkten op dat we eigenlijk al te laat waren. De inschrijvingen voor het schooljaar 2013-2014 liepen op dat moment reeds volop. Hiermee werd geen rekening gehouden. Er werd beslist om de testfase toch te laten doorgaan en in december 2013 een eerste feedbackronde te organiseren.

stappen

De volgende stappen waren:

- Testfase 1: de CLB's vragen aan een aantal scholen om de bundel te gebruiken en feedback te geven. Er wordt eveneens feedback gevraagd aan hulp- en dienstverleners en beleidsmedewerkers.
- Overleg met iCLB (CLB van het stedelijk onderwijs) en CLB GO! (gemeenschapsonderwijs). In beide CLB's herkent men de probleemstelling. iCLB verwoordde vooral problemen in het buitengewoon onderwijs. iCLB koos er voor om niet actief mee te werken met de werkgroep, maar zou meteen het inschrijvingsformulier integreren in hun bestaand (centraal en elektronisch) inschrijvingssysteem. GO! zou, na de feedbackronde, wel aansluiten bij de werkgroep.
- Feedbackronde 1 met de CLB's.
- Aanpassing van de bundel op basis van de feedback. Op vraag van de scholen wordt een toelichting bij de vragen in het inschrijvingsformulier geschreven voor ouders, in analogie met de handleiding voor de school. Sommige scholen geven aan dat ze het voorgestelde inschrijvingsformulier integreerden in het bestaand formulier, anderen gebruikten het op zich.
- We merkten dat de inschrijvingsbundel aanleiding gaf tot breder nadenken over de inschrijvingsprocedure in het algemeen en over het thema scheiding in de schoolcontext, wat de werkgroep bijzonder plezierde. Er kwamen ook meer en meer vragen vanuit de CLB's en de scholen omtrent het thema. De concrete actie zorgde voor verbinding en uitwisseling en was daarmee veel méér dan enkel het verspreiden van een werkdocument.
- Testfase 2. De bundel wordt door meer scholen uitgetest.
- Feedbackronde 2 in scholen en CLB's tot eind januari 2015.
- Het finaliseren van de inschrijvingsbundel was oorspronkelijk voorzien voor maart 2015, maar werd uitgesteld (zie verder).

In de loop van dit proces werd de bundel ook via andere kanalen verspreid. Justitieassistenten met burgerrechtelijke opdrachten gaven de bundel door aan scholen waar ze in het kader van een maatschappelijk onderzoek op schoolbezoek gingen. De juriste van de Kinderrechtswinkel verwees naar de bundel tijdens vormingssessies voor onderwijs en vermeldde de actie in hun nieuwsbrief. De inschrijvingsbundel werd toegelicht op een studiedag van de Kinderrechtswinkels.

Doorstart met provinciale projectmiddelen

Het werd duidelijk dat de implementatie van de inschrijvingsbundel veel meer tijd zou vragen dan bij de aanvang was ingeschat. Tijdens het werkproces bleek dat, naast het CLB, ook andere ingangen zouden moeten gebruikt worden. Niet alle scholen hebben immers een even goed werkrelatie met 'hun' CLB en ook andere actoren in het werkveld hebben belangrijke sleutelposities die nodig zijn om tot een goede gedragenheid te komen. Een werkelijke implementering vraagt dat alle actoren voeling krijgen met de problematiek en de actie die hierin iets wil aanreiken, van top to bottom en van bottom to top. Uit de contacten met het onderwijs bleek ook dat scholen nood hebben aan (vooral juridische) vorming, informatie over het hulp-en dienstverleningsaanbod en doorverwijzingsmogelijkheden.

Vanuit deze bevindingen werd in maart 2014 een projectaanvraag ingediend bij de provincie Oost-Vlaanderen. De aanvraag werd in september 2014 goedgekeurd, de middelen werden vrijgemaakt vanaf 01.12.2014 ([zie projectaanvraag in bijlage 5](#)).

Op 1.12.2014 startte een halftijdse projectmedewerker onderwijs. Zij werkte al geruime tijd deeltijds in de Kinderrechtswinkel, werkte mee aan de implementering van het decreet rechtspositie minderjarigen en had ervaring als hulpverlener in het JAC. De opdracht van de projectmedewerker was: de implementatie van de inschrijvingsbundel in de regio Deinze-Eeklo-Gent en het verder inventariseren van signalen en noden aan ondersteuning in het onderwijs. Op basis van haar bevindingen zou de werkgroep een gepast vormingspakket uitwerken en de inschrijvingsbundel implementeren in alle scholen van de provincie Oost-Vlaanderen.

Het werkproces verliep als volgt:

- De projectmedewerker kreeg een 'bad in hoogconflictueuze scheiding'. Zij volgde gesprekken met ouders, een teamvergadering en een bezoekdag in de bezoekuimte. Ze had tevens gesprekken met de leden van de werkgroep om hun specifieke werkcontext te leren kennen en ze nam relevante literatuur en informatie door.
- De betrokken CLB's werden in kaart gebracht (waarbij een zeer grote versnippering en dus een heel groot aantal vestigingen opvallend is) en er werden mogelijke andere relevante actoren in het onderwijs geïnventariseerd.
- De verdere opbouw van een netwerk in het onderwijs, naast het CLB, werd opgestart: er was een overleg met het LOP (zowel basisonderwijs als secundair onderwijs), er werd contact opgenomen met de verantwoordelijken van de onderwijsnetten, de onderwijskoepels en de ouderkoepels. Op basis van een overleg van de projectmedewerker met het LOP³ werd, na zorgvuldige afweging, beslist om nog een derde feedbackronde in te lassen in het onderwijs. Er werd ook nog een uitwisseling georganiseerd tussen de werkgroep en het vluchthuis van CAW Oost-Vlaanderen.

projectaanraag

werkproces

- Terecht werd door de teambegeleider van het vluchthuis opgemerkt dat het voor hun doelgroep niet evident is dat de vader meteen ingelicht wordt van de inschrijving in de school. De veiligheid van moeder en kind kan hierdoor in het gedrang komen en er is ook een risico dat het adres van de beveiligde opvang kan opgespoord worden. Er werd voorgesteld om in deze cliëntsituaties een tijds marge te voorzien, in afwachting van dringende en voorlopige maatregelen. Juridisch is dit niet correct, want de vader heeft zolang er geen authentieke akte is die het tegendeel zegt, recht op informatie over zijn kind. Anderzijds is de veiligheid van ouder en kind uiteraard prioritair. Na overleg werd beslist om geen aanpassingen te doen in de juridische handleiding, gezien dit verwarring zou kunnen scheppen, maar dat in de bundel wel zal vermeld worden dat in de context van beveiligde opvang kan ingegaan worden op de vraag van de hulpverlener om de ouder bij wie het kind niet verblijft, niet meteen in te lichten over de inschrijving, maar de dringende en voorlopige maatregelen van de rechtbank af te wachten.
- De inschrijvingsbundel werd op basis van de derde (en laatste) feedbackronde gefinaliseerd. De documenten voor ouders in de inschrijvingsbundel werden nagelezen op begrijpbaarheid en vertaald in de meest voorkomende talen in de regio Deinze-Eeklo-Gent.
- In afwachting van een lanceringsmoment in het najaar 2015, kon de inschrijvingsbundel reeds gebruikt worden. De projectmedewerker bezocht alle CLB's om de bundel voor te stellen.

feedback

Op basis van de meest recente feedback van het LOP Gent secundair onderwijs, wordt de bundel verder aangepast worden. De bundel bleek inhoudelijk goed geschreven, maar onvoldoende vanuit een onderwijsbril. De doelstelling van de bundel moet nog duidelijker geformuleerd worden. De bundel zou moeten aangevuld worden met cases, zodat er meer herkenbaarheid is, wat meteen aantoont waarom het document nuttig is. Ook good practices van scholen zouden kunnen opgenomen worden. Er is ook op gewezen dat het belangrijk is om de aanbevelingen van de juridische diensten van de onderwijskoepels te verwerken in de bundel. Er dient een praktisch stappenplan voor implementatie in elke school toegevoegd te worden.

Het LOP stelde ook voor om de definitieve versie van de bundel voor te stellen op verschillende onderwijsfora, een studiemoment te organiseren en de bundel bekend te maken via Klasse.

3.3. Acties naar de beroepsgroep hulpverlening

Binnen de 'grote' werkgroep hoogconflictueuze scheiding werden drie subgroepjes opgestart:

- De subgroep onderwijs richtte zich verder op de acties rond de inschrijvingsbundel en was vanaf 01.12.2014 ook stuurgroep voor het project van de provincie (zie hoger).
- De 'subgroep generalistische hulpverleners' richtte zich op hulpverleners die niet rechtstreeks met kinderen werken, maar door hun houding al dan niet een conflictverhogende invloed kunnen hebben op ouders: OCMW-medewerkers, verpleegkundigen van Kind & Gezin, onthaalmedewerkers CAW, medewerkers thuislozenopvang,...
- De 'subgroep specialistische hulpverlening' richtte zich op hulpverleners die in hun praktijk met kinderen in hoogconflictueuze scheidingssituaties werken: DGGZ, VK, voorziening BJB, diensten welzijn en relatie in het AWW, psychotherapeuten,...

generalistisch

Voor deze subgroepjes werden mensen met expertise rond de specifieke beroepsgroep gevraagd. De groepjes worden geleid door een lid van de werkgroep HCS en koppelen hun werkzaamheden ook regelmatig terug naar de werkgroep.

De subgroep 'generalistische hulpverleners' deed een bevraging naar de noden van hulpverleners in de regio ([vragenlijst in bijlage 6](#)). Deze bevraging was de basis voor een leidraad die aan hulpverleners meegeeft op welke manier zij zich binnen hun werkkader kunnen opstellen ten aanzien van ouders in scheidingssituaties, opdat zij door hun tussenkomst de conflicten niet onbedoeld doen oplaaien, zonder dat verwacht wordt dat zij zich in het thema specialiseren. De leidraad bevat tips over houding en concreet gedrag, juridische informatie en doorverwijsmogelijkheden.

specialisten

De subgroep 'specialistische hulpverleners' werkte op basis van uitwisseling van good practices 'vuistregels' uit voor hulpverleners. Het is de bedoeling dat deze vuistregels een uitgangspunt zijn tot dialoog binnen de sector rond het thema. Dit document zal in de zomer van 2015 gefinaliseerd worden. De laatste versie van de vuistregels vind je in [bijlage 7](#) (opgelet: dit is nog work in progress).

3.4. Aandachtspunten en aanbevelingen bij spoor 1

- ⇒ Hoogconflictueuze scheidingssituaties zijn een gedeeld maatschappelijk probleem en vragen dus ook om gedeelde verantwoordelijkheid. Samenwerking over de sectoren heen is een zeer belangrijke krachtbron. Het is daarom van belang dat we dit thema 'hoger', bij het beleid op de agenda krijgen. We willen hierbij ook IJH Vlaanderen betrekken.
- ⇒ De intersectorale vertegenwoordiging wordt door de werkgroep als zeer krachtig ervaren. Elk bracht vanuit de eigen positie specifieke expertise binnen, wat de mogelijkheid bood om zeer breed te kijken naar het thema (hoogconflictueuze) scheiding. Dit gaf een gevoel van gedragenheid.
- ⇒ De continuïteit in de werkgroep is een grote kracht. Sinds de opstart eind 2011 is de groep zo goed als constant gebleven.
- ⇒ Door op regelmatige basis samen te denken rond inhoud, biedt de intersectorale werkgroep ook de mogelijkheid om het aanbod en de werking van de verschillende diensten beter te leren kennen. Naast het inhoudelijk werk is ook het proces van verbinding in de intersectorale werkgroep erg waardevol. Het samen denken leidt er toe dat mensen ook buiten de vergaderingen van werkgroep elkaar consulteren, informatie (bv. rond interessante vorming) doorgeven, bij elkaar terecht kunnen. Dit zorgt voor intersectorale dwarsverbindingen die de doelgroep zeker ten goede komen. Dit proces vraagt tijd en ruimte. Mensen met een heel verschillende werkopdracht, elk met hun eigen 'taal' zaten samen rond de tafel. In de beginfase werd die tijd en ruimte daarom ook doelbewust gemaakt. Traagheid in de rush van elke dag om echt stil te staan bij het thema was in de beginfase belangrijk.
- ⇒ De werkgroep botste (en botst) regelmatig op interne verschillen in tempo. Alle leden hebben een drukke job en het was, ondanks een grote gedrevenheid in de groep, niet evident om daarnaast ook nog tijd te maken voor de werkzaamheden van de werkgroep. Voor de voorzitter is het niet eenvoudig om daarin het evenwicht te bewaken, met respect voor ieders verwachtingen en mogelijkheden. Om tegemoet te komen aan de behoefte om sneller te kunnen werken, werd begin 2014 beslist om in drie

tempo

subgroepen te werken. Elk subgroepje wordt geleid door een lid van de 'grote' werkgroep HCS. Mogelijk is hiermee wat te veel hooi op het vork genomen hebben en hadden we ons misschien beter beperkt tot twee groepjes. Het blijft een permanent zoeken naar een goede balans tussen gedrevenheid en realiteit, zeker als men op lange termijn werkt.

- ⇒ Het is belangrijk dat de werkgroep wordt gevormd door praktijkwerkers die in hun werk te maken krijgen met hoogconflicteuze scheidingen. Dat geeft herkenbaarheid en biedt wederzijdse steun. Samen zoeken naar preventieve acties biedt een tegengewicht tegen de dreigende 'scheidingsoververmoeidheid' en de zwaarte van het werken met ouders die hun kind goedbedoeld verscheuren.
- ⇒ De link van de werkgroep met de netwerkstuurgroep Integrale Jeugdhulp is positief. De acties van de werkgroep werden regelmatig teruggekoppeld naar de netwerkstuurgroep, waardoor zij ook intersectoraal op het niveau van directies werden gedragen.
- ⇒ Het is belangrijk van bij de start van acties ook meteen op lange termijn te denken, want acties creëren verwachtingen (bvb.: nood aan vorming en ondersteuning in het onderwijs).

kleine acties

- ⇒ Het is van belang dat acties aansluiten bij de eigenheid en de taal van de werkcontext. In onze actie naar het onderwijs was de CLB-medewerker (en nadien ook het LOP) van onschatbare waarde. Zij kon de projectgroep 'onderwijzen', op gevoeligheden wijzen waar de werkgroep zich niet eens van bewust was. Zij kon ook tonen wat de dagelijkse problemen in het werkveld zijn. Zij was onze gids. Aanvankelijk was er wel enige reserve, vanuit de zorg dat de werkgroep het CLB zou 'voorbij springen', zou handelen vanuit een 'wij weten het beter'. Het was nodig om hier zorgzaam mee om te gaan en de tijd te nemen om het vertrouwen op te bouwen. De feedback van het LOP leerde dat de inschrijvingsbundel, ondanks alle inspanningen, nog te weinig door een onderwijsbril geschreven werd de inschrijvingsbundel.
- ⇒ De werkgroep koos telkens voor 'kleine' acties, die aansluiten bij concrete, dagelijkse problemen in het werkveld. Het bleek al snel dat deze 'kleine' acties veel meer tijd vroegen dan eerst gedacht. Zo is het uitwerken van een inschrijvingsbundel, die juridisch correcte, maar toch bevattelijke informatie bevat, en zo gebald mogelijk is, echt niet evident. Over elk woord werd nagedacht, vanuit de verschillende perspectieven (medewerker onderwijs, hulpverlener, jurist).
- ⇒ Het inschrijvingsformulier werd bewust zo ontworpen dat het kan ingevoegd worden in het bestaande inschrijvingsformulier van de school. De CLB-medewerker gaf ons mee dat autonomie voor scholen zeer belangrijk is. Een afgewerkt inschrijvingsformulier dat het bestaande zou vervangen zou op veel weerstand botsen.
- ⇒ De werkgroep koos voor het principe 'teach the teacher', vanuit het besef dat er nooit voldoende tijd zou zijn om zelf naar de scholen te stappen met de inschrijvingsbundel. Uit de feedbackrondes bleek echter dat ook CLB's niet altijd voldoende ingang vinden bij scholen. Om tot een ruime implementatie van de inschrijvingsbundel te komen, werd het doorheen het werkproces duidelijk dat er naast de CLB's ook andere ingangen moesten gezocht worden, zoals ondermeer verantwoordelijken van de onderwijsnetten, de onderwijskoepels, de ouderkoepels, directies van scholengemeenschappen, (zorg)leerkrachten.

gedragenheid

- ⇒ Bij de projectaanvraag aan de provincie bleek hoe belangrijk de intersectorale gedragenheid van het project was. Het feit dat meerdere partners aan de kar trekken, dat de drie CLB's (vrij onderwijs, GO! en stedelijk onderwijs) reeds hun medewerking hadden toegezegd, boezemde vertrouwen in.
- ⇒ De projectmedewerker onderwijs wees ons er op dat de documenten voor ouders in de inschrijvingsbundel misschien niet voldoende begrijpbaar waren. Het is zinvol om hiervoor expertise van buitenaf in te schakelen. Er werd een offerte opgevraagd bij Wablief, maar dit was voor het project financieel moeilijk haalbaar. Via contacten met de vereniging waar armen het woord nemen hopen we dit alsnog te kunnen realiseren.
- ⇒ Het is opvallend hoe weinig het onthaal van het CAW, en het CAW in zijn geheel, gekend is in het onderwijs. Scholen vragen naar gegevens omtrent hulpverlening, bemiddeling, maar weten niet dat zij met deze vragen terecht kunnen bij het onthaal of ouders kunnen doorverwijzen naar het onthaal van het CAW. Het is dus belangrijk om deze informatie bij elk contact met een CLB en school mee te geven. Specifiek voor bezoekerimte is bekendmaking niet evident, want het kan leiden tot een grotere instroom en een nog langere wachtlijst.

SPOOR 2

VERKENNEN VAN DE MOGELIJKHEDEN VAN TRAJECTBEMIDDELING

Het IPOS-onderzoek leerde dat ‘een goed scheidingstraject een zelf gekozen traject’ is. Maar, uit het wetenschappelijk onderzoek ‘Scheiden in Vlaanderen’ blijkt dat lager opgeleiden niet alleen minder beroep doen op bemiddeling in familiezaken, maar bemiddeling als mogelijk scheidingstraject ook significant minder kennen dan hoog opgeleiden (40% tegenover 80%). Omdat maatschappelijk kwetsbare groepen significant minder kennis hebben over minstens één van de mogelijke scheidingstrajecten, hebben ze ook minder mogelijkheden om een onderbouwde keuze te maken voor een eigen, passend scheidingstraject. Dit verhoogt het risico op een lager welbevinden op langere termijn voor zowel ouders als kinderen. De bestaande informatie over de mogelijke scheidingstrajecten voldoet niet.

Het concept ‘trajectbemiddeling in familiezaken’ is een mogelijk antwoord op deze probleemstelling.

4.1. Wat is trajectbemiddeling in familiezaken?

Trajectbemiddeling is een eenmalig gesprek met partners/ouders die willen scheiden, door een bemiddelaar in familiezaken.

De trajectbemiddelaar gaat als bemiddelaar aan de slag: enerzijds krijgen de mensen concrete informatie over de verschillende mogelijke scheidingstrajecten, anderzijds worden de inhoudelijke meningsverschillen geïnventariseerd. Op relationeel niveau bespreekt men de onderliggende relationele conflicten of meningsverschillen die een akkoord over een oplossingsweg in de weg zitten. De bemiddelaar doet dus veel meer dan informeren en laat mensen aan den lijve ondervinden wat bemiddeling inhoudt, wat de bemiddelaar doet en wat het effect ervan is op hun meningsverschillen.

De verschillende scheidingstrajecten worden als evenwaardig voorgesteld (cfr. ‘een goed scheidingstraject is een zelf beslist traject’, welk traject het is heeft geen significante invloed op de levenskwaliteit van mensen): bemiddeling in familiezaken, onderhandeling door advocaten of hulpverleners, juridische procedure.

Op basis van het gesprek maken de cliënten samen een keuze voor een scheidingstraject. Indien men kiest voor bemiddeling zal de trajectbemiddelaar de bemiddeling niet zelf opnemen, maar doorverwijzen naar een andere bemiddelaar in familiezaken.

Meer info: [Handleiding trajectbemiddeling VOCK](#)

Het VCOK voerde in 2011-2012 een eerste proefproject trajectbemiddeling uit ([verslag pilootproject TB1 in bijlage 6](#)) in samenwerking met twee bemiddelaars in familiezaken en de jeugdrechtbank in Brussel.

Er vonden 100 trajectbemiddelingsgesprekken plaats. Ouders kregen bij de persoonlijke verschijning voor de jeugdrechter het aanbod van een gratis

trajectbemiddelingsgesprek, op het moment zelf of op afspraak. Het gesprek ging door in de jeugdrechtbank.

De resultaten van dit proefproject waren veelbelovend.

4.2. Een nieuw proefproject

De resultaten van het eerste proefproject bevatte geen objectieerbare informatie over de vertegenwoordiging van de maatschappelijk kwetsbare groepen in het onderzoek. Er werd ook geen beroep gedaan op tolken, waardoor anderstaligen niet konden bereikt worden. We konden er dus niet zomaar van uitgaan dat deze methodiek tegemoet komt aan onze vraagstelling. Verder werd het aanbod voor trajectbemiddeling enkel gedaan bij de persoonlijke verschijning voor de jeugdrechtbank, dus op het moment dat ouders al de keuze hadden gemaakt voor een juridische procedure.

Daarom wilden we:

- verder te onderzoeken of deze methodiek ook geschikt is voor de maatschappelijk kwetsbare groepen;
- het aanbod voor een trajectbemiddelingsgesprek op verschillende tijdstippen in het scheidingsproces te onderzoeken, niet alleen in het kader van een juridische procedure, maar ook veel vroeger in het proces;
- een tijd na het trajectbemiddelingsgesprek te evalueren welk traject mensen volgen en wat hun ervaring hierbij is.

Na een gemeenschappelijke vorming van het justitiehuis en de bezoekerimte door Franky De Meyer (bemiddelaar in familiezaken, opleider in het VCOK en projectmedewerker in het eerste proefproject) beslisten we vanuit een gedeelde bezorgdheid rond escalerende scheidingen om de mogelijkheden van een tweede proefproject samen te verkennen.

Wat willen wij te weten komen met het proefproject trajectbemiddeling?

- Wat zijn de effecten van het proefproject: hoeveel mensen werden doorverwezen naar een trajectbemiddelingsgesprek, hoeveel trajectbemiddelingsgesprekken zijn er geweest, welke keuzes werden er nadien gemaakt?
- Wat is het effect van het moment (zie verder) waarop men bij de trajectbemiddelaar terechtkomt?
- Zien we hierin linken met opleidingsniveau en inkomen van de cliënten en zo ja, welke verschillen?

Deze kennis was voor de insteek van ons globaal project 'vroeghulp bij scheiding' belangrijk. Op basis van de resultaten van het proefproject zouden we kunnen nagaan of we met deze methodiek de doelgroep van het CAW beter en op een meer gepaste manier kunnen bereiken in een vroeg stadium van het scheidingsproces. Indien wij de doelgroep beter en meer gepast kunnen bereiken, kunnen we ook evalueren op welk moment in het scheidingsproces en op welke plaats we trajectbemiddeling best inpassen.

Het werkproces verliep als volgt:

Na verder overleg tussen het justitiehuis, het VCOK en het CAW kwamen we tot een eerste, ruw voorstel voor een project TB2:

- Het project wordt gedragen door een samenwerkingsverband justitiehuis, VCOK en CAW. We vroegen actieve medewerking van: het Forum Bemiddeling, de Rechtbank van Eerste Aanleg (rechters en griffiers) en het

kwetsbare groepen

tijdig bereiken

Hof van Beroep.

- Een trajectbemiddelingsgesprek wordt aangeboden: op het onthaal van het CAW; op eerste lijn van het justitiehuis; bij het neerleggen van het verzoekschrift op de griffie van de rechtbank; bij de persoonlijke verschijning op de rechtbank; bij de eerste verschijning voor het Hof van Beroep.
- Voor het trajectbemiddelingsgesprek doen we beroep op ervaren bemiddelaars in familiezaken (rekrutering via Forum Bemiddeling).
- We voorzien vorming trajectbemiddeling voor de bemiddelaars (VCOK) en voor de 'toeiders', zijnde medewerkers CAW onthaal, eerste lijn werkers justitiehuis, griffiers en rechters.
- Het project loopt over een periode van 2 jaar. Het samenwerkingsverband gaat op zoek naar middelen voor de trajectbemiddelingsgesprekken en de vorming en onderzoekt de mogelijkheden van het opvolgen van het project in het kader van een masterproef.

Dit voorstel werd, na bespreking op teambegeleiders- en beleidsniveau, goedgekeurd door de directies van CAW Artevelde en CAW Visserij.

Het voorstel werd voorgelegd op het Forum Bemiddeling en werd enthousiast onthaald. Men is bereid mee te denken en sommige bemiddelaars stelden zich kandidaat om actief mee te werken in het project.

De Jeugdrechtbank van Gent en Brussel, en de Referentiemagistraat Bemiddeling bij de Rechtbank van Eerste Aanleg en Hof van Beroep Gent boden, na overleg hun actieve medewerking aan.

Het Vlaams Forum Kindermishandeling wilde het proefproject ondersteunen door het aan te bevelen bij de relevante beleidsactoren (zie ook verder, bij de toelichting over het seminarie VFK over vechtscheiding).

Op basis daarvan werd het proefproject verder uitgeschreven en verfijnd.

We hadden dus een kader dat gedragen werd door verschillende relevante actoren en zetten de stap naar concretisering. Dit werd een lang en moeizaam werkproces, met inhoudelijke en praktische hindernissen. De propvolle agenda's maakten gezamenlijke overlegmomenten erg moeilijk, wat sterk vertragend werkte. De zoektocht naar middelen was tijdrovend en leidde zelden tot resultaten. Uiteindelijk waren er beperkte mogelijkheden, maar dit zou zeker niet voldoende zijn om het proefproject uit te voeren.

Het proefproject werd voorgesteld als thema voor een masterproef, maar er waren geen studenten die intekenden. Dit zou betekenen dat we volledig zelf zouden moeten instaan voor de voorbereiding van de uitvoering van het proefproject en de opvolging van de resultaten. Dit was praktisch niet haalbaar.

In de loop van het werkproces werd duidelijk dat de familierechtbank in voege zou gaan vanaf 1 september 2014. Het leek ons weinig zinvol om het gerechtelijk luik van het proefproject op te starten vooraleer de familierechtbank opgestart zou zijn.

Evoluties binnen het CAW hadden inhoudelijke consequenties. Er werd de vraag gesteld of de medewerkers van het onthaal niet zelf konden gevormd worden tot trajectbemiddelaars, vanuit:

- de visie op onthaal binnen het AWW ([visietekst in bijlage 6](#)) dat het onthaal de vraagverheldering opneemt. Het informeren over de verschillende mogelijke scheidingstrajecten zou hierin een plaats kunnen vinden;
- de vaststelling dat er zeer weinig éénduidige vragen rond scheidingstrajecten gesteld worden. Meestal is de aanmeldingsvraag veel diffuser en is een vraagverhelderingsproces nodig;

beleidsactoren

CAW onthaal

- de vaststelling dat mensen zich vaker na het scheidingsproces aanmelden in het onthaal, wanneer een bestaande omgangsregeling niet nageleefd wordt of wanneer men de omgangsregeling wil wijzigen;
- de bezorgdheid dat te veel tussenstappen, zeker voor de maatschappelijk kwetsbare groepen, het risico inhouden dat de cliënt onderweg afhaakt.

Het kader van het proefproject stelt echter duidelijk dat de trajectbemiddeling gebeurt door een bemiddelaar en de uitvoerders van het eerste proefproject willen zich hier ook strikt aan houden.

4.3. Het onderzoek 'Families in Transitie - Transitie in Families' (FiTiF)⁴

(Zie bijlage 8)

In de loop van ons werkproces bleek dat prof. Ann Buysse (IPOS-onderzoek, zie hoger) een aanvraag voor een SBO⁵ - onderzoek rond families in transitie voorbereidde. Dit onderzoek zou zich o.a. richten op de familierechtbank. De aanvraag voor het onderzoek 'Families in transitie, transitie in families' werd gedragen door UGent (prof. Buysse en prof. Bracke), UA (prof. Mortelmans), KUL (prof. Matthijs) en VUB (prof. Van Bavel). Het onderzoek zou lopen van begin 2015 tot eind 2018.

transities

Het gerechtelijk luik van het tweede proefproject trajectbemiddeling zou kunnen opgenomen worden in dit onderzoek gezien dit kadert in de werking van de familierechtbank. Voor de organisatie en de opvolging van het niet-gerechtelijk luik zou de projectgroep zelf moeten instaan. Na overleg werd echter beslist om het volledig proefproject trajectbemiddeling 2 mee te nemen in het onderzoek, zodat het effect van de verschillende tijdstippen waarop het aanbod wordt gedaan op een wetenschappelijk correcte manier kon vergeleken worden. In oktober 2014 werd de onderzoeksaanvraag goedgekeurd. Het onderzoek startte op 1 januari 2015.

kwetsbaarheid

Het uitgangspunt van het onderzoek is de vaststelling dat meer en meer volwassenen (partners, ouders, grootouders) en kinderen worden geconfronteerd met transitie in hun familie doorheen hun leven. Uit voorgaand wetenschappelijk onderzoek (IPOS en Scheiden in Vlaanderen) blijkt dat niet iedereen op dezelfde manier op deze transitie reageert. Sommigen zijn meer kwetsbaar dan anderen. Familietransities kunnen leiden tot een lager niveau van psychologisch welbevinden, tot meer fricties werk-privé, tot een lagere participatie aan de arbeidsmarkt, een hogere mate van familiale conflicten, hogere graad van schoolse problemen bij kinderen en jongeren, verlies van contact met familie (ouders met kinderen, grootouders met kleinkinderen), enz. De gevolgen van deze transitie veroorzaken op hun beurt een grotere kwetsbaarheid voor het verdere leven. We verwachten dat de samenleving op deze kwetsbaarheid ingrijpt, maar onderzoek naar hoe dit gebeurt is schaars.

De onderzoeksvraag luidde: hoe kan de maatschappij ingrijpen op de kwetsbaarheid van individuen in familietransities, meer bepaald scheiding? De onderzoeksgebieden zijn justitie, economie en opvoeding. De einddoelstelling is meer zicht hebben op hoe en wanneer de maatschappij kan ingrijpen op de kwetsbaarheid van individuen in familietransities, in casu scheiding.

Afgeleid zijn er vijf deeldoelstellingen:

- onderzoeken welke sociale acties helpen om de kwetsbaarheid van partners in familietransities te verminderen;
- onderzoeken welke sociale acties helpen om de kwetsbaarheid van kinderen in familietransities te verminderen;
- onderzoeken welke omstandigheden en praktijken grootouders helpen in het omgaan met familietransities van hun volwassen kinderen;
- stimuleren van sociaal innovatieve acties en omstandigheden die bijdragen tot het verminderen van de kwetsbaarheid van personen in familietransities;
- introduceren van quasi-experimentele methodieken in het wetenschappelijk onderzoek van families.

consultaties

Het onderzoek vertrok met een reeds 'pre-project consultaties': Agentschap Jongerenwelzijn, CLB's, scholen, de Scheidingsschool, Vlaams Forum Kindermishandeling, zelfhulpgroepen, psychotherapeuten, CAW De Kempen (die in samenwerking met KUL effecten van KIES -Kind in Echtscheiding op School- onderzoeken), KIES-coach, Steunpunt Algemeen Welzijnswerk, de Gezinsbond, lerarenopleiding, VCOK/JH/CAW Gent-Eeklo, bemiddelaars in familiezaken, rechtbank, consultants voor senioren, Familiehulp, ... Op basis van deze consultaties werden problemen, noden en mogelijkheden in de drie onderzoeksdomeinen (justitie, economie en opvoeding) geïnventariseerd.

Vanuit dit materiaal werden voor de verschillende onderzoeksdomeinen werkpakketten opgesteld:

werkpakketten

- ondersteuning van goed geïnformeerde beslissingen met betrekking tot een scheidingstraject in functie van een betere kwaliteit van leven (= pilootproject trajectbemiddeling);
- ondersteuning van alternatieve strategieën om met familiale conflicten om te gaan;
- ondersteuning van de reorganisatie van de ouderrol in familietransities;
- verbetering van de werk-privé-balans voor complexe families door meer flexibiliteit in uurroosters;
- objectiveren van beslissingen m.b.t. alimentatie;
- sensibilisering van leerlingen en leerkrachten in secundaire scholen mbt de kijk op complexe families;
- ondersteuning van basisscholen in de interactie met kinderen en hun ouders na scheiding en in nieuw samengestelde gezinnen;
- wijziging van de 'attitude' tegenover conflict in de volgende generatie: promotie van bemiddeling als alternatieve probleemoplossende strategie;
- voorzien van informatie voor en over grootouders wiens kinderen door een scheiding gaan en de daarbij horende familietransities.

De ontwikkeling van deze interventies en het onderzoeken van hun effectiviteit gebeurt verder in nauwe samenwerking met het werkveld.

Trajectbemiddeling in het FITTiF-onderzoek: werkpakket 1 ([werktekst in bijlage 8](#)).

4.4. Het werkproces 'werkpakket trajectbemiddeling'

Het VCOK en het Justitiehuis Gent bevestigen in november 2014 hun medewerking aan het onderzoeksproject voor het werkpakket trajectbemiddeling. De onderzoeksgroep sprak ook CAW Limburg aan, dat ook zal meewerken aan het onderzoek.

In CAW Oost-Vlaanderen, regio Gent-Eeklo wordt het werkpakket trajectbemiddeling zoals omschreven in het FiTTiF-onderzoek, toegelicht aan de teambegeleiders van team Onthaal en team Welzijn en Relatie, de respectievelijke coördinatoren en de directie van de regio Gent-Eeklo. Er wordt beslist dat, voor een beslissing over al dan niet deelname aan het onderzoek, voorafgaande analyse van de hulpvragen rond scheiding nodig is. Na deze analyse wil het CAW met de onderzoeksgroep overleggen rond de specifieke noden van de maatschappelijke kwetsbare groepen en in welke mate het onderzoek hiermee kan rekening houden.

Uit analyse van de registratiegegevens van onthaal blijkt dat er drie groepen aanmeldingsvragen m.b.t. het thema scheiding zijn:

Groep 1: vragen rond bestaande ouderschapsregeling (grootste groep)

- De ouderschapsregeling wordt niet nageleefd of men wil een aanpassing van de regeling. Bij deze vragen dient zich zo goed als altijd maar één ouder aan op het onthaal.
- Ouders die doorverwezen worden door een justitieassistent die hen in het kader van het maatschappelijk onderzoek motiveert om de stap te zetten naar bemiddeling. Vaak willen deze mensen vooral een attest dat ze zich aangeboden hebben, om aan de rechter te bewijzen dat ze willen meewerken.

Groep 2: zuivere vraag naar informatie over scheidingstrajecten (kleine groep)

- Bijna altijd één partner op onthaal, hoe andere partner betrekken is meteen aandachtspunt.
- Deze mensen komen bijna altijd op afspraak.

Groep 3: door de rechtbank opgelegde bemiddeling (kleine groep)

- Ook hier vaak enkel de vraag om een attest om te bewijzen dat men volgt wat men moest doen.

Na bespreking vroeg het CAW een onderhoud met de FiTTiF-onderzoeksgroep om te overleggen rond de bezorgdheden van het CAW, vanuit de eigenheid van de maatschappelijk kwetsbare groepen. De volgende vragen kwamen daarbij aan bod.

Hoe kan het CAW, als meegewerkt wordt aan het onderzoek, kwaliteitsvolle hulpverlening blijven bieden aan mensen zonder hen 'op te offeren' aan het onderzoek?

Hoe kan het CAW op zo'n manier meewerken dat het onderzoek ook de meest kwetsbare groepen – waaronder de potentieel maladaptieve scheidingsgroep (zie hoger) – vat?

Instroom: kan instroom in het onderzoek ook via andere deelwerkingen dan onthaal, bijvoorbeeld vrouwen- en mannenopvang, crisishulp, slachtofferhulp, team partnergeweld. In deze deelwerkingen zijn er zeker ook cliënten die voor dit onderzoek in aanmerking komen.

aanmeldingsvragen

instroom

- Instroom kan vanuit alle deelwerkingen van het CAW, voor elke hulpvraag die over transities in families gaat (dus bv. ook ouders die met hun volwassen kinderen in conflict liggen, grootouders die hun kleinkinderen niet meer kunnen zien,..). Er zal een lijst doorgegeven worden met alle mogelijke transitiesituaties die in aanmerking komen.
- De enige groep die niet in aanmerking komt is de groep van gerechtelijke bemiddeling. Die groep wordt gevat in de site familierechtbank.

Hoe brengt de CAW-medewerker het onderzoek aan bij een eerste cliëntcontact? Wordt er geen te hoge drempel gecreëerd voor cliënten als er al bij een eerste contact moet gesproken worden over het onderzoek en er meteen moet doorverwezen worden? Het risico is groot dat mensen meteen afhaken. Kan er binnen de onderzoeksprocedure ingespeeld worden op die zorg? Hulpverlening moet hulpverlening kunnen blijven en mag niet gehypothekeerd worden door een onderzoek. Dit standpunt wordt gedeeld door de onderzoeksgroep.

- Bij een hulpvraag rond een belangrijke transitie in de familie (o.a. scheiding) wordt tijdens het eerste onthaalmoment (telefonisch of op dienst) de waaier van info gegeven, zoals men nu ook doet. Daarbij wordt ook de informatie over het onderzoek trajectbemiddeling vermeld. Cliënten kunnen op basis van deze informatie kiezen of ze al dan niet ingaan op het aanbod van een trajectbemiddelingsgesprek (wel altijd gekoppeld aan het onderzoek). Als mensen ingaan op het aanbod van trajectbemiddeling wordt zo snel mogelijk een eerste gesprek bij de trajectbemiddelaar gepland.
- Er worden drie procedures uitgewerkt, zodat er voor elke site (familierechtbank, justitiehuis en CAW) een protocol op maat is. Aan elke site wordt vooraf goed uitgelegd welke informatie men aan de cliënt moet geven bij het eerste onthaalcontact. Er zal vooral goed moeten overgebracht worden wat de meerwaarde, het voordeel van het onderzoek voor de cliënt zelf is.

protocol op maat

Kan er ook nog doorverwezen worden als men al een onthaaltraject met mensen afgelegd heeft, zodat maximaal kan ingezet worden op het bereiken van de maatschappelijk kwetsbare groepen?

- Er kan op elk moment van het hulpverleningsproces (onthaal of andere deelwerking van het CAW) verwezen worden naar trajectbemiddeling, behalve voor groep drie (gerechtelijke bemiddeling, die groep wordt gevat in site familierechtbank, zie hoger).

De vragenlijsten die de cliënt dient in te vullen.

- De vragenlijsten worden gedifferentieerd: een uitgebreide versie en een ingekorte versie. De laatste is voor de cliënten voor wie vragenlijsten invullen, om wat voor reden, niet evident is. In de uitgebreide versie wordt een eerste vragenlijst elektronisch door de cliënt (thuis) ingevuld (zie oorspronkelijke procedure), een tweede net voor het trajectbemiddelingsgesprek (op de site) en een derde net na het gesprek (eveneens op de site). In de lichtversie wordt enkel net voor en na het trajectbemiddelingsgesprek een vragenlijst ingevuld, op de site. Er worden criteria bepaald volgens dewelke men beslist om aan een cliënt de uitgebreide versie van de vragenlijst, dan wel de lichtversie te vragen.
- Waar ondersteuning bij het invullen van de vragenlijsten nodig is, wordt dit voorzien in het CAW.

anderstaligen

- De vragenlijsten zullen beschikbaar zijn in het Nederlands, Engels en het Frans. Cliënten die geen van deze drie talen voldoende beheersen om met mondelinge ondersteuning de vragenlijst in te vullen nemen in de nulmetingsfase geen deel aan het onderzoek. Indien dit de reden is voor niet deelname wordt dit door de hulpverlener bijgehouden en teruggekoppeld bij de eerste evaluatie met de onderzoeksgroep.

Wat met anderstaligen? Kan er beroep gedaan worden op tolken? Het is niet omdat cliënten het Nederlands/Engels/Frans voldoende beheersen voor het invullen van de vragenlijsten dat ze die taal ook genoeg beheersen voor een trajectbemiddelingsgesprek: hier spelen emoties een grote rol, is nuance belangrijk,...

- De onderzoeksgroep heeft geen principiële bezwaren tegen tolken van gesprekken, maar heeft hier geen middelen voor.
- Er kan een beroep gedaan worden op het contingent tolkenuren van het CAW (cfr. eerder gemaakte afspraak met de directie van het CAW, regio Gent-Eeklo).

Hoe aanklampend 'mag' het CAW zijn? De doelgroep CAW houdt zich vaak niet zo goed aan afspraken: wat als de cliënt te laat is of niet aanwezig is op een gesprek? Kan het CAW de cliënt dan zelf opnieuw contacteren en een nieuwe afspraak maken?

- Cliënten die maximum 45 minuten te laat zijn, kunnen de rest van de voorziene tijd nog benutten. Cliënt die niet aanwezig is op de afspraak: het onderzoek voorziet maar één gezamenlijk (met de twee partners) gesprek. Er kunnen enkel twee extra gesprekken ingelast worden in functie van het betrekken van de partner (zie procedure onderzoek). Meer is financieel niet mogelijk. Het CAW kan er echter wel voor kiezen om gesprekken langer te laten duren dan voorzien (omdat cliënt(en) te laat is/zijn) of om een nieuw gesprek te plannen (als cliënt(en) niet op afspraak was/waren en bereid is/zijn om alsnog te komen). De meer kost hiervoor wordt gedragen door het CAW.

voortraject

De realiteit bewijst dat er soms een lang voortraject (telefonische contacten, emails, ...) nodig is om mensen zover te krijgen dat de twee partners op gesprek komen. Indien er niet voldoende geïnvesteerd wordt in dit voortraject, haken cliënten vaak af. Kan het CAW dit voortraject lopen met cliënten?

Op basis van de ervaringen in het CAW lijkt het eveneens een illusie dat één trajectbemiddelingsgesprek met de twee partners voldoende is.

- Het CAW kan van bij de start meer interventies doen dan in de onderzoeksprocedure omschreven staat (voortraject, aanklampender werken, meerdere TB-gesprekken,..). De informatie hierover (zowel kwantitatief als kwalitatief) wordt dan wel goed bijgehouden, zodat ze bruikbaar is bij de interpretatie. De onderzoeksgroep kan hiervoor een extra rapporteringsdocument voorzien.

Verwijzing naar bemiddeling na het trajectbemiddelingsgesprek.

- De trajectbemiddelaars krijgen een lijst van bemiddelaars waar kan naar doorverwezen worden. De trajectbemiddelaar doet nooit zelf de bemiddeling van de cliënten waarvoor hij de trajectbemiddeling opnam.
- Belangrijk dat er op die lijst duidelijk vermeld staat dat verwijzing naar een bemiddelaar in het CAW enkel kan als mensen geen financiële mogelijkheden hebben om privé bemiddeling te betalen. Dit wordt ook duidelijk opgenomen in de procedure van het onderzoek.

bemiddeling

- De onderzoeksgroep vraagt na of de bemiddelaars op de lijst met rechtsbijstand en/of op basis van inkomen werken. Belangrijk zodat er ook mogelijkheden zijn voor mensen die in principe niet in aanmerking komen voor gratis bemiddeling in CAW, maar voor wie de tarieven van privé bemiddeling toch te hoog liggen.
- Als de trajectbemiddelaar in de site justitiehuis verwijst naar bemiddeling in het CAW hoeft deze vraag tijdens de fase van het onderzoek niet het onthaal te passeren, maar kan er rechtstreeks een afspraak gemaakt worden met de trajectbemiddelaar van het CAW. Belangrijk dat in de procedure duidelijk beschreven staat dat dit enkel tijdens het onderzoek geldt, nadien gelden de gewone instroomprocedures, dus altijd vraagverheldering via het onthaal.

Stand van zaken en planning werkpakket trajectbemiddeling (april 2015):

- De directie van het CAW heeft de deelname van het CAW aan het onderzoek goedgekeurd.
- Het onderzoek werd toegelicht op het regioteam van het CAW (directie, coördinatoren en teambegeleiders).
- Alle betrokken deelwerkingen van het CAW worden verder geïnformeerd.
- Het CAW gaat op zoek naar een vrijwilliger die het invullen van de vragenlijsten kan ondersteunen.
- In het team Welzijn en Relatie van het CAW wordt beslist welke medewerkers zullen instaan voor de trajectbemiddeling.
- De onderzoeksgroep werkt de procedures voor de drie sites uit en maakt ze over aan de sites voor feedback.
- De vorming voor trajectbemiddelaars gaat door op 7 mei 2015. Op deze dag wordt ook een informatiemoment voorzien voor alle deelnemers aan het werkpakket trajectbemiddeling.
- Na deze bijeenkomst zal de nulmeting van de trajectbemiddeling van start gaan in de drie sites.
- Na de nulmeting (trajectbemiddeling met 100 cliëntsystemen) wordt een evaluatie voor de drie sites gepland. Op basis van deze evaluaties zullen variabelen toegevoegd worden aan het pakket.

4.5. Aandachtspunten en aanbevelingen

- ⇒ Het intern en extern overleg rond bemiddeling voor de meest kwetsbare doelgroepen liep soms erg moeizaam, door de verschillende visies op bemiddeling. Het VCOK stelt dat bemiddeling voor iedereen toegankelijk is. In het CAW heeft men de ervaring dat de voorwaarden die het model van bemiddeling stelt voor veel mensen te hoog gegrepen is, o.a. het samen op gesprek moeten komen. Vanuit deze ervaring zijn er binnen het CAW 'mengvormen' ontstaan, bv. sommige hulpverlener-bemiddelaars 'pendelen' tussen de ouders, 'mixen' hulpverlening en bemiddeling,.. Er dreigt hier polarisatie te ontstaan in het werkveld. In de groep van bemiddelaars is er de vrees dat de specifieke methodiek van bemiddeling hierdoor uitgehold wordt. Anderzijds zijn er ook bemiddelaars die aangeven dat zij met de 'klassieke' methodiek van bemiddeling geen gepast aanbod hebben voor de meest kwetsbare doelgroepen. Vanuit deze bevindingen is blijvend overleg en afstemming tussen bemiddelaars en hulpverleners van groot belang. Willen we een antwoord vinden op de vaststelling dat laag opgeleiden significant minder beroep doen op familiale bemiddeling, dan hebben we samen verder te zoeken naar een gedifferentieerd aanbod dat tegemoet komt aan de noden van de verschillende doelgroepen.

afspraken herbekijken

gedeelde verantwoordelijkheid

- ⇒ Het proefproject trajectbemiddeling botste op verschillende visies omtrent het omgaan met scheidingsvragen in het onthaal van het CAW. In het CAW neemt het onthaal de vraagverheldering van alle aanmeldingen op, wat de aanmeldingsvraag ook is. Op basis van de vraagverheldering wordt intern of extern doorverwezen. De bemiddelaars van het project stellen dat het noodzakelijk is dat elke scheidingsvraag meteen wordt doorverwezen naar een bemiddelaar, zonder verdere tussenkomst van het onthaal. Dit verschil in visie kwam voortdurend terug in de samenwerking rond het pilootproject trajectbemiddeling en maakte samenwerking niet eenvoudig.
- ⇒ Interne evoluties in het CAW (wijzigingen in teams, de fusie naar CAW Oost-Vlaanderen) en verschillende interpretaties van de sectorale visietekst onthaal hadden als effect dat samenwerkingsafspraken moesten herbekeken worden, wat vertragend en soms ook demotiverend werkte. Tijden van belangrijke interne transitie blijken niet ideaal voor dergelijk project. Het is van belang om als samenwerkingspartner in een project intern een duidelijk gedeelde visie te hebben en in een fusieproces vraagt dit tijd.
- ⇒ De turbulentie die het proefproject trajectbemiddeling teweegbracht in het CAW heeft zeker ook positieve kanten. Het bood stof voor discussie, voor afstemming. Het daagt uit tot verder zoeken naar een verfijning van de visie op onthaal en begeleiding, op bemiddeling in familiezaken, de positie van een CAW en op een gepast aanbod voor de maatschappelijk meest kwetsbare groepen.
- ⇒ De samenwerking met het Justitiehuis Gent in het kader van het pilootproject wordt als zeer positief ervaren. Het samen nadenken over trajectbemiddeling en preventieve acties bood de mogelijkheid tot uitwisseling rond doelgroep, visie en werking. In de werkgroep hoogconflicteuze scheiding gebeurt dit op niveau van de praktijkwerkers, in dit proefproject werd deze uitwisseling uitgebreid naar het niveau van de leidinggevenden, wat zeker een meerwaarde is in het licht van gedeelde intersectorale verantwoordelijkheid rond het thema hoogconflicteuze scheiding. Het justitiehuis blijkt ook een belangrijke partner in beleidssignalering.
- ⇒ Het is belangrijk om ook andere CAW's te informeren over het verloop van het onderzoek. Het sectoraal overleg kan hiervoor een goed kanaal zijn.

SPOOR 3

RECHTSBIJSTAND BIJ BEMIDDELING

Uit een eerste oppervlakkige bevraging in de regio bleek dat rechtsbijstand aanvragen geen evidentie is. Redenen die hiervoor aangegeven worden zijn de administratieve rompslomp en de lange wachttijden voor de terugbetaling door de overheid.

Studenten van de Karel De Grote Hogeschool Antwerpen deden in 2012 een projectonderzoek over rechtsbijstand bij bemiddeling in opdracht van Bemiddeling vzw. Zij onderzochten de situatie in Leuven en Kortrijk en kwamen tot de volgende conclusies.

- Er is weinig communicatie door de overheid over rechtsbijstand bij bemiddeling en de informatie die de overheid via haar brochures ter beschikking stelt, is ontoereikend.
- De instanties waar de overheid in haar informatie naar verwijst blijken evenmin op de hoogte. Zij gaan er vanuit dat enkel advocaten en notarissen bemiddelaars zijn. Wanneer er informatie wordt gevraagd over rechtsbijstand voor bemiddeling, geven ze geen rechtstreeks antwoord.
- Bemiddelaars zijn weinig bekend met de regeling over rechtsbijstand bij bemiddeling, maar willen hier wel over leren.
- Er is geen eenduidige regel rond rechtsbijstand voor alle gerechtelijke arrondissementen heen.
- De huidige procedure voor het aanvragen van rechtsbijstand, is veel te ingewikkeld voor de doelgroep.
- Rechtsbijstand in het geval van gerechtelijke bemiddeling is beter geregeld is dan vrijwillige bemiddeling.
- Rechtsbijstand voor bemiddeling is een mooi initiatief maar is niet degelijk uitgewerkt. Zowel mensen uit het werkveld als bevoegde instanties weten er weinig over te vermelden. Om een antwoord te geven op de vraag: "Rechtsbijstand voor bemiddeling: algemene regel of lege doos?", kunnen we besluiten dat het gaat om een lege doos.

niet evident

Ze formuleerden de volgende aanbevelingen:

- Er is verder onderzoek nodig in andere gerechtelijke arrondissementen.
- Er is nood aan duidelijkheid. De wetgeving zou preciezer moeten uitgewerkt worden en de kans op interpretatiemogelijkheden verkleinen. Er zou een eenduidige procedure moeten zijn voor heel België: de procedure voor rechtsbijstand zou volledig ingebouwd kunnen worden binnen de Bureaus voor Juridische Bijstand. Zowel voor de juridische tweedelijnsbijstand als voor de rechtsbijstand gelden dezelfde voorwaarden. De informatie die de overheid ter beschikking stelt, dient volledig en correct te zijn voor zowel instanties, bemiddelaars en burgers. En de gebruikte terminologie moet correct zijn.

aanbevelingen

- Het onderscheid tussen advocaat en derden maakt de procedure ingewikkelder en zou moeten weggewerkt worden.
- Bureaus voor Juridische Bijstand en Justitiehuzen zouden vorming moeten krijgen over rechtsbijstand bij bemiddeling. Hun kennis over deze materie is te beperkt.

5.1. Stand van zaken in het project 'vroeghulp'

De doelstelling was om in het kader van het project 'vroeghulp bij scheiding vanuit een CAW' samen te werken met de hogescholen in Gent voor een projectonderzoek als dat van de Karel de Grote Hogeschool in Gent. Deze doelstelling was iets te ambitieus. Spoor één en twee bleken te tijdsintensief om dit derde spoor aan te pakken in de voorbije periode.

In het voorjaar van 2015 wordt, na telefonische bevraging, een inventaris gemaakt van de bemiddelaars in de regio die rechtsbijstand aanvragen voor cliënten die hiervoor in aanmerking komen. Er zal tevens bevraged worden of de tarieven van de bemiddelaar rekening houden met het inkomen van de cliënt. Deze informatie zal medewerkers van CAW- onthaal helpen om gepast door te verwijzen.

Indien uit de telefonische bevraging blijkt dat verder onderzoek rond het thema zinvol is, zal in de zomer van 2015 contact opgenomen worden met de hogescholen in Gent om de mogelijkheid van een projectonderzoek te bespreken.

5.2. Aanbevelingen

- ⇒ Aansluitend bij de aanbevelingen uit het onderzoek van de Karel De Grote Hogeschool dienen, naast de Bureaus voor Juridische Bijstand en de Justitiehuzen, ook hulpverleners goed geïnformeerd te worden over rechtsbijstand bij bemiddeling.
- ⇒ Het is belangrijk om vanuit het CAW cliënten te informeren over de mogelijkheid rechtsbijstand bij bemiddeling en ook zelfstandige bemiddelaars daartoe te responsabiliseren. Dit maakt het aanbod van bemiddeling toegankelijker voor die mensen die een te hoog inkomen hebben om in aanmerking te komen voor gratis bemiddeling in het CAW.

hulpverleners
informereren

SPOOR 4

BELEIDSSIGNALLEN OVER HOOGCONFLICTUEUZE SCHEIDINGEN

6.1. Vlaams Forum voor Kindermishandeling over 'vechtscheidingen'

Het Vlaams Forum Kindermishandeling organiseerde in december 2012 een seminarie voor praktijkwerkers rond het thema vechtscheiding. Men beoogde het inventariseren van signalen uit de praktijk, als basis voor gerichte beleidsadviezen en aanbevelingen. We werden op dit seminarie uitgenodigd om een presentatie te geven over de signalen vanuit de welzijnssector, als voorzitter van de werkgroep hoogconflictueuze scheiding en medewerker van een bezoekruimte ([tekst presentatie in bijlage 10](#)). Ook de lokale politie en de jeugdrechtbank gaven een presentatie over de signalen uit hun beroepspraktijk. Op dit seminarie was het ruime werkveld aanwezig: politie, advocatuur, magistratuur, justitiehuisen, vertrouwenscentra kindermishandeling, DGGZ, bemiddelaars.

kindermishandeling

Na de presentaties was er een frustratieronde, waarin alle aanwezigen hun ervaringen uit de praktijk inbrachten. De verzuchtingen waren zeer gelijklopend. Men was het er ook over eens dat vechtscheiding niet per definitie leidt tot kindermishandeling, maar in extreme vechtscheidingssituaties kan men wel spreken over psychische mishandeling en emotionele verwaarlozing.

Een aantal oplossingsgerichte projecten werden toegelicht:

- ouderschapsplan;
- 'espace parent': een vorm van pendeldiplomatie met ouders in Wallonië, een werkvorm die nauw aansluit bij de gesprekken die men met ouders heeft in een bezoekruimte;
- contactherstel tussen ouder en kind onder begeleiding van een privé-psychotherapeut die aangesteld wordt door de rechtbank: methodiek van bezoekruimte, maar bij de ouders thuis (dus meer zorg op maat mogelijk) en met inhoudelijke rapportageplicht aan de rechter.

gepast antwoord

Op het einde van de dag werden aanbevelingen geformuleerd om een maatschappelijk meer gepast antwoord te kunnen geven op deze problematiek.

- ⇒ In extreme 'vechtscheidingssituaties' kan er sprake zijn van psychische kindermishandeling en emotionele verwaarlozing. Maatschappelijke sensibilisering is hierin belangrijk, omdat het om een vorm van mishandeling gaat die vaak niet herkend en onderkend wordt. Het is van belang om zeer goed te onderzoeken op welke manier men dit het best opneemt, zodat geen tegengesteld effect bereikt wordt (bv. sensibiliseringscampagne in de media in Australië die zo schuldinducerend aanvoelde voor ouders dat men zich niet kon openstellen voor de inhoud er van).
- ⇒ Er dient vroeger in het scheidingsproces te worden ingegrepen, om escalaties zoveel mogelijk te voorkomen.

zelf gekozen traject

- ⇒ Alternatieve conflicthantering als bemiddeling is nog te weinig gekend. We moeten op zoek gaan hoe dat best gebeurt want de huidige informatie voldoet blijkbaar niet. Een aanbod waarbij ouders een duidelijk zicht krijgen op de verschillende mogelijke scheidingstrajecten zou een stap in de goede richting zijn, cfr. het belang dat wetenschappelijk onderzoek aantoont van een zelf gekozen traject.
- ⇒ In hulpverlening bij scheiding moet in de eerste plaats gefocust worden op ouders om hen te ondersteunen in het (opnieuw) opnemen van hun ouderlijke verantwoordelijkheid, ondanks hun pijn als ex-partner. Indien hulp aan kinderen nodig is, kan dit niet zonder dat ook ouders hulp krijgen. Anders schuiven we het kind naar voor als zijnde het probleem.
- ⇒ Sensibilisering van contextactoren: artsen, onderwijs, individuele hulp- en dienstverleners zodat men niet onbedoeld conflictverhogend intervenueert.
- ⇒ Ontwikkelen van gepaste vorming voor hulpverleners die werken met ouders en kinderen in vechtscheidingssituaties. Vorming is meestal gericht op de 'gemiddelde' scheiding en voldoet niet voor de hevige strijd waarin men terecht komt als hulpverlener. Voldoende ruimte voor zelfzorg en intervisie/supervisie is nodig om 'scheidingsmoetheid' te voorkomen.
- ⇒ De personeelsinzet van bezoekerimten moet uitgebreid worden, zodat er bij contactbreuk snel en op maat kan geïnterveneerd worden.
- ⇒ Een evaluatie van de blijvende saisine: tot op vandaag blijft een zaak rond echtscheiding op de rol staan, waardoor er niet telkens een nieuwe procedure moet opgestart worden, maar een eenvoudig verzoekschrift volstaat. Dit betekent dat ouders vaak zeer snel (te snel?) opnieuw de stap zetten naar de rechtbank.
- ⇒ Eenduidigheid van de invulling van het hoorrecht, zodat gehoord worden voor kinderen voorspelbaar en betrouwbaar is. De hoop bestaat dat de installatie van de familierechtbank een eerste aanzet kan zijn.
- ⇒ Rechters hebben nood aan een combinatie van onderzoek en bemiddeling rond het ouderschap. Bezoekruimte moet zich houden aan de deontologie van het AWW, waardoor zij de informatie uit hun begeleiding niet (voldoende) kunnen delen. Daardoor ontstaat er een hiaat aan informatie die nodig is om gepaste beslissingen in een zeer complexe context te kunnen nemen.

6.2. Bevindingen en aanbevelingen bij spoor vier

expertise bezoekruimte

- ⇒ Het is van belang om het thema hoogconflicteuze scheiding bij het beleid te blijven aankaarten vanuit de verschillende betrokken beroepsgroepen. Het lijden van kinderen én ouders, en de belasting op intermediairen, is dermate groot dat het noodzakelijk is dat het beleid blijvend gesensibiliseerd wordt. Zeker nu er in de media in de voorbije periode veel aandacht gaat naar het thema is het belangrijk dat de overheden door het werkveld correct geïnformeerd worden over de noden van de doelgroep en wat nodig is om hieraan tegemoet te komen.
- ⇒ Op het seminarie werd eens te meer duidelijk dat de expertise van het CAW, en meer bepaald de werking van de bezoekruimte, ten aanzien van het thema hoogconflicteuze scheiding absoluut te weinig gekend is. Het seminarie beoogde enerzijds signalering uit het werkveld, anderzijds het aanreiken van oplossingsgerichte praktijken, om van daaruit aanbevelingen te kunnen formuleren naar de bevoegde overheden. Het is opvallend

dat het CAW niet in het kader van 'oplossingsgerichte praktijken' werd gecontacteerd, terwijl het CAW zeer veel expertise heeft opgebouwd rond het thema. Lieve Van den Kerchove werd uitgenodigd als voorzitter van de werkgroep hoogconflictueuze scheiding en niet van het CAW. Het is dus van belang dat het AWW meer investeert in het bekendmaken van haar aanbod en expertise in deze problematiek en ook het voortouw durft te nemen in acties hieromtrent.

informatie

- ⇒ Uit de ervaringen die een jeugdrechter schetste rond het aanstellen van een privé psychotherapeut in het kader van contactherstel tussen ouder en kind, blijkt opnieuw hoeveel nood er bij de gerechtelijke verwijzers is om meer informatie te krijgen rond de begeleiding van het contactherstel. Dit leunt nauw aan bij het denkproces dat de bezoekeruimten voeren rond de rapportage aan de verwijzers. Dit seminarie toont nog maar eens aan hoe belangrijk het is dat het AWW hierin tot een eenduidige richting komt.

DE REFLECTIEGROEP EN DE SECTORALE INSPIRATIEDAG

De reflectiegroep

Bij de start van het project 'vroegtijdige hulp bij scheiding' werd een reflectiegroep opgericht, waaraan deskundigen met betrekking tot het thema scheiding, deelnamen. Voor het CAW was onthaal, welzijn en relatie, bemiddeling in familiezaken, bezoekruimte en directie vertegenwoordigd; ook SAW en het Kinderrechtencommissariaat sloten aan bij dit overleg. De reflectiegroep keek kritisch mee naar het project, inspireerde, stuurde bij waar nodig en werkte, op basis van de ervaringen in het kader van het project, een inspiratiedag uit voor CAW-medewerkers rond het thema hoogconflictueuze scheiding.

Sectorale inspiratiedag

Op 12 december 2013 organiseerde het Steunpunt Algemeen Welzijnswerk een sectorale inspiratiedag, die vanuit het project 'vroeghulp bij scheiding' werd voorbereid. Aansluitend op de verschillende sporen van het project werden sprekers uitgenodigd en workshops georganiseerd:

- Toelichting bij het Visiedossier scheiding van het Steunpunt Algemeen Welzijnswerk, door Ludo Serrien
- Project Vroegtijdige hulp bij scheiding via netwerkontwikkeling en outreachende acties vanuit de CAW-werking in Gent (Lieve Van den Kerchove, CAW Oost –Vlaanderen): hoe werd het project concreet vorm gegeven en hoe kan het inspirerend zijn voor andere CAW's?
- Verwachtingen en verzuchtingen van kinderen over hun positie bij scheiding van hun ouders (Inge Schoevaerts klachtenlijn kinderrechtencommissariaat) en Anja Conickx (CAW Halle-Vilvoorde).
- KIES –project: Inge Pasteels (UA, departement sociologie) licht toe welke vaststellingen er komen uit onderzoek van het KIES project (groepswork in de school met kinderen in scheiding).

Workshops

- Handvaten voor het werken met scheidingsvragen in CAW- onthaal (Kris Janssens, CAW De Kempen en Lieven Deloof, CAW Oost –Vlaanderen).
- Werken met Duplo-popjes rond het thema scheiding (Marlies Vanpoucke en Bjorn Claessens, CAW Noord-West -Vlaanderen).
- Het KIES-project belicht welk traject KIES-kinderen af leggen (Marianne Mariën, Agentschap Jongerenwelzijn regio Antwerpen).
- Trajectbemiddeling bij scheiding vanuit een CAW (Vicky Maes, CAW Halle-Vilvoorde).
- De echtscheidingsplaten: een bruikbare methodiek in gesprekken met ouders, jongeren en kinderen bij hoogconflictueuze scheiding, in de context van bezoekruimte (Harry Goovaerts, CAW Oost-Vlaanderen).
- Ouderschapsbemiddeling én bezoekruimte in een CAW (Ann Van Den Voorde en Lutgart Van Ende, CAW Limburg).

programma

- Ervaringen met het ouderschapsplan in Nederland (Liesbeth Groenhuijsen, bemiddelaar in familiezaken, Raad voor Kinderbescherming Nederland).
- Rechtsbijstand bij bemiddeling (Mieke Louwette, CAW Oost-Brabant).

BESLUIT

Uit recent wetenschappelijk onderzoek blijkt dat de meeste ouders en kinderen enige tijd na de scheiding hun evenwicht hervinden. Een beperkte groep van 10 tot 15% van de scheidende ouders krijgt ook na geruime tijd de scheiding niet goed geregeld. Het lijden van ouders en kinderen is groot. De problemen hebben invloed op alle levensdomeinen.

kinderen

Het werken met ouders en kinderen die verwickeld zijn in een hoogconflictueuze scheiding wordt door het ruime werkveld als een ernstig knelpunt ervaren. Men voelt aan dat men er vaak niet komt met de gekende hulpverleningsvaardigheden. De krachtige dynamieken van een hoogconflictueuze scheiding zetten hulp- en dienstverleners onder druk. De strijd tussen ouders breidt zich soms uit naar de intermediairen, waardoor zij onbedoeld het gevecht aanwakkeren. Bij hulpverleners die vaak in hoogconflictueuze situaties werken, dreigt 'scheidingsmoeheid'. We hebben dikwijls het gevoel met z'n allen te laat te komen. Het werkveld heeft de indruk dat de wetenschappelijke wereld en het beleid deze problematiek en de gevolgen ervan op alle betrokkenen, onderschat.

netwerking

Vanuit deze bevindingen startte het Steunpunt Algemeen Welzijnswerk het project 'vroegtijdige hulp bij scheiding, door middel van outreachende acties en netwerkontwikkeling vanuit een CAW'. Het project vertrok van het geloof in de kracht van intersectorale samenwerking en overleg, waarbij elke sector verantwoordelijkheid opneemt ten aanzien van het thema van hoogconflictueuze scheidingssituaties. De focus van het project lag daarom sterk op netwerking, waarvoor het CAW als eerstelijnsdienst goed geplaatst is om een trekkende rol op te nemen.

Het project beoogde om vanuit de praktijk van een concrete CAW-regio een netwerk uit te bouwen op het vlak van hoogconflictueuze scheidingssituaties, om adequater op deze scheidingssituaties te kunnen inspelen en in de hoop dat deze ervaringen overdraagbaar zijn naar andere regio's.

Concreet werden vier sporen bewandeld: het verder uitbouwen van de intersectorale werkgroep hoogconflictueuze scheiding in de regio Deinze-Eeklo-Gent ([spoor één](#)), het verkennen van de mogelijkheden van trajectbemiddeling ([spoor twee](#)), de toepassing van rechtsbijstand bij bemiddeling in de regio ([spoor drie](#)) en beleidssignalering rond het thema hoogconflictueuze scheiding ([spoor vier](#)). In december 2012 werd ook een inspiratiedag voor de sector rond deze vier sporen georganiseerd. Een reflectiegroep met medewerkers uit verschillende CAW's en verschillende werkvormen dacht mee over het project en het vorm geven van deze inspiratiedag.

onderwerp

In de intersectorale werkgroep 'hoogconflictueuze scheidingen' (spoor één) werd prioriteit gegeven aan het uitwerken van acties naar het onderwijs, omdat men (in tegenstelling tot in de hulpverlening) in het onderwijs alle kinderen ziet en dus vroeg in het scheidingsproces een rol kan spelen. Een 'inschrijvingsbundel' werd ontworpen. Deze bundel omvat momenteel een visietekst op omgaan met kinderen van niet samenlevende ouders in het onderwijs, een voorstel van inschrijvingsformulier, een handleiding voor professionelen en een toelichting voor ouders en een standaardbrief voor de ouder die niet bij de inschrijving aanwezig is. Na twee feedbackrondes bij CLB's en scholen worden nu andere relevante actoren betrokken. Uit zorg voor de maatschappelijk kwetsbare groepen worden de documenten voor ouders nagelezen op begrijpbaarheid en ook vertaald naar de in de regio gangbare talen.

In het najaar van 2015 zal de bundel gefinaliseerd worden en wordt een lanceringsmoment voorzien.

In de contacten met zowel onderwijs als hulp-en dienstverlening valt op dat het aanbod van het CAW voor ouders en kinderen in scheiding zo goed als niet gekend is. Dat namen we mee als extra aandachtspunt. Er zal een overzicht gemaakt worden van het aanbod van het CAW rond scheiding. Dit overzicht zal samen met een folder van het onthaal toegevoegd worden aan de inschrijvingsbundel.

Naast de acties naar onderwijs werkt de werkgroep op basis van een uitwisseling van good practices, vuistregels uit voor specialistische hulpverleners, als aanzet tot intersectorale dialoog. Tevens werden de noden van generalistische hulpverleners in de regio bevraagd en wordt er momenteel gewerkt aan een gepaste ondersteuning voor deze groep.

intersectorale dialoog

De mogelijkheden van trajectbemiddeling in het kader van scheiding werden geëxploreerd ([spoor twee](#)). In een samenwerkingsverband tussen het Justitiehuis Gent, het VCOK⁶ en het CAW werd gezocht hoe we, aansluitend bij een eerder pilootproject rond trajectbemiddeling, verder onderzoek konden doen. Hierbij wilden we enerzijds vooral focussen op het aanbieden van trajectbemiddeling op verschillende momenten in het scheidingsproces en anderzijds ook bijzondere aandacht geven aan de maatschappelijk kwetsbare groepen. Dit werd een erg lang en vaak moeizaam proces, dat uiteindelijk resulteerde in een werkpakket trajectbemiddeling in het SBO⁷ -onderzoek Families in Transitie, Transitie in Families⁸.

De toepassing van rechtsbijstand bij bemiddeling in de regio ([spoor drie](#)) werd nog niet verder onderzocht, omdat de plannen voor dit project groter bleken te zijn dan de beschikbare tijd en mogelijkheden. Wij hopen in het najaar een inventarisatie te hebben van de bemiddelaars die rechtsbijstand aanvragen en van de redenen waarom andere bemiddelaars dit niet doen.

rechtsbijstand

Ten slotte werd in het kader van dit project ook het beleid, via het Vlaams Forum Kindermishandeling, geïnformeerd over de signalen en de bekommernissen uit het werkveld ([spoor 4](#)). Het Forum zal op korte termijn aanbevelingen formuleren voor de betrokken overheden.

Het project vroeghulp bij scheiding leert dat intersectorale gedragenheid met betrekking tot het thema scheiding en de problematiek van hoogconflictueuze scheiding een belangrijke krachtbron is. Samenwerking over de sectoren heen leidt tot gedeelde verantwoordelijkheid, meer naadloos samenwerken, minder polarisatie tussen intermediairen en mogelijkheid tot het inzetten van deskundigheid en expertise vroeg in het scheidingsproces. Die gedragenheid beschermt ook tegen burn out en wat het werkveld benoemt als 'scheidingsmoeheid'.

draagvlak

Het is zinvol om deze regionale bevindingen ook naar het beleid te communiceren, zodat ze ook op hoger niveau kunnen mee opgenomen worden;

Intersectoraal samenwerken is een proces dat tijd vraagt. Het is van belang dat er voldoende ruimte wordt gegeven voor het ontwikkelen van een gedeelde visie, met respect voor ieders positie in het hulp-en dienstverleningslandschap. Er dient over gewaakt te worden dat iedereen 'mee' is, wat soms een moeilijke evenwichtsoefening is.

Vanuit een gedeelde visie kan dan onderzocht worden hoe elke sector en discipline een eigen verantwoordelijkheid ten aanzien van het thema kan

tijd en ruimte

opnemen. De ervaring in dit project leert dat het CAW hierin een trekkende rol kan opnemen.

Van bij de start van preventieve acties is het nodig om ook meteen op lange termijn te denken, want acties creëren verwachtingen. Het opstarten van een preventieve actie in het onderwijs legt bijvoorbeeld de nood aan vorming en ondersteuning bloot. Het risico om te veel hooi op de vork te nemen is groot en moet voortdurend bewaakt worden.

Het is tevens van belang dat de acties aansluiten bij de eigenheid en de specifieke expertise van de doelgroep waar men zich naar richt en dat documenten zoveel mogelijk in de eigen 'taal' van de beroepsgroep worden geschreven. Hiervoor is het noodzakelijk dat leden van de beroepsgroep actief deelnemen aan het uitwerken van de acties, vanuit een gedeelde visie en gelijkwaardigheid. Het is ook belangrijk om de tijd te nemen voor ruime feedback door het brede werkveld waar men zich naar richt.

onderzoek

De samenwerking tussen het CAW en de academische wereld is een grote meerwaarde. Het onderzoeken van de mogelijkheden van trajectbemiddeling op verschillende momenten in het scheidingsproces en in verschillende contexten – justitiehuis, CAW en rechtbank -, waarbij de expertise van de wetenschapper en de hulpverlener kunnen samengebracht worden, biedt kansen tot kruisbestuiving. De wetenschap sluit aan bij de reële noden en signalen uit de praktijk en de bevindingen uit het wetenschappelijk onderzoek bieden de praktijk een onderbouwd kader om gepaste vroegtijdige hulp aan te bieden.

Het is tevens erg belangrijk om het beleid te blijven sensibiliseren en responsabiliseren rond het thema van hoog conflictueuze scheiding en de noodzaak van gepaste vroegtijdige hulp aan ouders en kinderen. Intersectoraal samenwerken en vanuit de praktijk inzetten op preventie en deskundigheid is niet voldoende. Het werkveld dient ondersteund te worden door een beleid dat de impact van een hoogconflictueuze scheiding op de levenskwaliteit van volwassenen en kinderen ernstig neemt en mee inzet op preventie. Verder is het ook noodzakelijk dat het beleid de belasting op hulp- en dienstverleners die met ouders en kinderen die verwickeld zijn in een vechtscheiding werken, erkent.

overdraagbaar

Tijdens het projectproces werd steeds rekening gehouden met het overstijgen van het regionaal belang van de acties. Bij elk spoor dat bewandeld werd, werd de overdraagbaarheid naar andere CAW's en de bruikbaarheid van de resultaten voor andere regio's sterk bewaakt. We hopen hiermee inspiratie te bieden aan collega's in het ruime werkveld rond scheiding.

BRONNEN

- IPOS: interdisciplinair onderzoek voor de optimalisatie van scheidingstrajecten, 2009-2011
- www.scheidingsonderzoek.ugent.be
- SIV: Scheiding in Vlaanderen, 2007-2015
- www.scheidinginvlaanderen.be
- Steunpunt Algemeen Welzijnswerk; [Visiedossier 'Steun in het traject, eerstelijns hulp bij scheiding'](#)
- Werkgroep hoogconflictueuze scheiding IJH Deinze-Eeklo-Gent; verslagen en teksten
- Families in Transitie, Transitie in Families; onderzoeksaanvraag
- Families in Transitie, Transitie in Families; werktekst trajectbemiddeling
- Families in Transitie, Transitie in Families; verslagen overleg CAW-onderzoeksgroep
- Families in Transitie, Transitie in Families; Pieters Elly, boomdiagram instroom vanuit CAW naar TB
- Karel De Grote Hogeschool Leuven; projectverslag rechtsbijstand bij bemiddeling
- Steunpunt Algemeen Welzijnswerk; verslagen reflectiegroep vroegtijdige hulp bij scheiding
- Steunpunt Algemeen Welzijnswerk; Inspiratiedag 12.12.13, teksten lezingen en workshop

EINDNOTEN

- 1.** IPOS: interdisciplinair onderzoek voor de optimalisatie van scheidingstrajecten. Samenwerking tussen UGent en KUL, 2009-2011.
www.scheidingsonderzoek.ugent.be
SIV: Scheiding in Vlaanderen. Wetenschappelijk onderzoek van samenwerkingsverband KUL, VUB, UA, UGent en de studiedienst van de Vlaamse regering, 2007-2015
- 2.** Studiedag 'Echtscheiding...van theorie naar praktijk', de Scheidingschool en Wetenschappelijk Consortium Scheiding in Vlaanderen, 14.12.2012
- 3.** LOP: Lokaal Overleg Platform www.lop.be
- 4.** Families in Transition, Transitions in Families; UA, KUL, UGent, VUB, 2015-2018
- 5.** SBO: Strategisch basisonderzoek. Vernieuwend onderzoek dat in geval van wetenschappelijk succes een vooruitzicht biedt voor latere economische ? op maatschappelijke toepassingen (bron: Agentschap voor Innovatie door Wetenschap en Technologie)
- 6.** VCOK: Vormingscentrum Opvoeding en Kinderopvang www.vcok.be
- 7.** SBO: Strategisch basisonderzoek. Vernieuwend onderzoek dat in geval van wetenschappelijk succes een vooruitzicht biedt voor latere economische op maatschappelijke toepassingen (bron: Agentschap voor Innovatie door Wetenschap en Technologie)
- 8.** Families in Transition, Transitions in Families; UA, KUL, UGent, VUB, 2015-2018

BIJLAGEN

- Bijlage 1
[Visiedossier SAW: 'Steun in het traject, eerstelijns hulp bij scheiding'](#)
- Bijlage 2
[Knelpunten, mogelijke acties en reeds bestaande initiatieven in de praktijk van het werken met ouders en kinderen in hoogconflictueuze scheidingssituaties](#)
- Bijlage 3
[Werkgroep HCS, inschrijvingsbundel voor onderwijs \(work in progress, versie maart 2015\)](#)
- Bijlage 4
[Werkgroep HCS, projectaanvraag provincie, implementatie inschrijvingsbundel in het onderwijs](#)
- Bijlage 5
[Werkgroep HCS, subgroep generalistische hulpverleners, vragenlijst](#)
- Bijlage 6
[Werkgroep HCS, subgroep specialistische hulpverleners, 'vuistregels' work in progress, versie maart 2015\)](#)
- Bijlage 7
[Projectverslag pilootproject Trajectbemiddeling](#)
- Bijlage 8
[FiTTiF, werktekst trajectbemiddeling](#)
- Bijlage 9
[Boomdiagram mogelijke instroom vanuit CAW naar trajectbemiddeling](#)
- Bijlage 10
[Seminarie vechtscheiding van het Vlaams forum kindermishandeling](#)

